

YU ISSN 0587-5455

UDK: 78

CODEN: ARMUS

Sv. 11

Br. 1

ZAGREB 1980

ARTI MUSICES 1111

Stanislav Tuksar: Hrvatska glazbena terminologija u »Blagu jezika slovinskoga« (1649-1651) Jakova Mikalje 5-35 Marija Janaček - Buljan: Korespondencija Kuhač-Dobronić 37-45 Ladislav Šaban - Zdravko Blažeković: Izvještaj o dvogodišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu 47-98 Grozdana Marošević - Brnetić: Šesto međunarodno zasjedanje studijske grupe za istraživanje i izdavanje historijskih izvora o folklornoj glazbi 99-101 Franjo Bilić: Muzikološka izdanja Društva muzičkih radnika Hrvatske »Croatia Concert« 103-108 Indeks 1969-1979 109-114

Izdavački savjet — Advisory Board
**JOSIP ANDREIS, MARIJAN KOLETIĆ, VLADIMIR
RUŽDJAK, LADISLAV ŠABAN, SLAVKO ZLATIĆ**

Uredništvo — Editorial Board
**JERKO BEZIĆ, MILO CIPRA, DUBRAVKA FRANKOVIĆ,
KORALJKA KOS, KREŠIMIR KOVAČEVIĆ,
IVO SUPIČIĆ, STANISLAV TUKSAR**

Glavni i odgovorni urednik — Editor in Chief
KORALJKA KOS

Zamjenik glavnog urednika i tehnički urednik —
Associate Editor
STANISLAV TUKSAR

Predsjednik izdavačkog savjeta —
President of the Advisory Board
LADISLAV ŠABAN

Lektor
DRAGICA MALIĆ

Korice — Cover
MARCEL BAČIĆ

Izdaje — Published by
Muzikološki zavod Muzičke akademije u Zagrebu
Institute of Musicology — Zagreb Academy of Music

Adresa — Address
Gundulićeva 6, P. O. BOX 528, 41001 Zagreb, Yugoslavia,
tel. (041) 417-270

Cijena — Price
Din 50.— / US dollars 4.—

Godišnja pretplata (2 broja) — Annual subscription
(two issues)
Din 80.— / US dollars 7.—

ARTI MUSICES

MUZIKOLOŠKI ZBORNIK

MUSICOLOGICAL YEARBOOK

AM sv. 11, br. 1, str. 3-114, Zagreb 1980.

S A D R Ź A J

Predgovor	3
IZVORNI ZNANSTVENI ČLANCI	
Stanislav TUKSAR: Hrvatska glazbena terminologija u <i>Blagu jezika slovinskoga</i> (1649-1651) Jakova Mikalje	5-34
Marija JANACEK-BULJAN: Korespondencija Kuhač-Dobronić	37-44
IZVJEŠTAJI	
Ladislav ŠABAN - Zdravko BLAŽEKović: Izvještaj o dvo- godišnjem sređivanju triju glazbenih zbirki u Osijeku i o pregledu glazbenih rukopisa i knjiga u franjevačkim samostanima u Slavoniji i Srijemu	47-95
Grozdana MAROŠEVIĆ-BRNETIĆ: Šesto međunarodno zasjedanje studijske grupe za istraživanje i izdavanje historijskih izvora o folklornoj glazbi	99-101
PRIKAZI	
Franjo BILIĆ: Muzikološka izdanja Društva muzičkih radnika Hrvatske »Croatia Concert«	103-108
INDEKS 1969-1979	109-114
SUMMARIES — ZUSAMMENFASSUNGEN	
Stanislav TUKSAR: Croatian Musical Terminology in the Dictionary <i>Blago jezika slovinskoga</i> (The Thesaurus of the Slavonic Language) (1649-1651) of Jakov Mikalja — Die kroatische Musikterminologie in <i>Blago jezika slovinskoga</i> (Thesaurus der slawischen Sprache) (1649-1651) von Jakov Mikalja	34-35
Marija JANACEK-BULJAN: The Kuhač-Dobronić Correspondence — Die Korrespondenz Kuhač-Dobronić	45
Ladislav ŠABAN - Zdravko BLAŽEKović: A Report on the Classification and the Cataloguing of Three Musical Archives in Osijek during 1978 and 1979, and the Review of Musical Manuscripts and Books in Franciscan Monasteries in Slavonia and Srijem — Bericht über zweijährige Ordnungs- arbeiten an die Musiksammlungen in Osijek sowie Übersicht über Musikhandschriften und -bücher in Franzis- kanerklöstern in Slawonien und Srijem	96-98

IZVJEŠTAJI

IZVJEŠTAJ O DVOGODIŠNJEM SREĐIVANJU TRIJU GLAZBENIH ZBIRKI U OSIJEKU I O PREGLEDU GLAZBENIH RUKOPISA I KNJIGA U FRANJEVAČKIM SAMOSTANIMA U SLAVONIJI I SRIJEMU

U 1978. i 1979. godini izvršio je Muzikološki zavod Muzičke akademije u Zagrebu sređivanje i katalogiziranje triju važnih glazbenih zbirki u Osijeku: glazbenog arhiva kora župne crkve sv. Mihajla Arkandela u Tvrđavi, glazbene zbirke obitelji Prandau-Norman iz Valpova u knjižnici Muzeja Slavonije i, napokon, muzikalija franjevačkog samostana, također u Tvrđavi.

Sve tri zbirke značajan su dio glazbene baštine grada Osijeka, toliko važniji jer se sve do sada općenito držalo da je Slavonija siromašna muzikološkom građom. Stoga se sređivanje, popisivanje i katalogiziranje te građe nametalo samo po sebi kao važan zadatak.

Te su radove izvršili autori ovog izvještaja, član Muzikološkog zavoda Ladislav Šaban i suradnik Zdravko Blažeković. Potrebna sredstva za tu akciju osigurala je Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH (SIZ VII).

Sva pronađena građa najprije je pregledana, zatim sređena, popisana i katalogizirana; inventarski popis svake pojedine zbirke i odgovarajući kartični katalog (izradio Z. Blažeković) nalaze se u Muzikološkom zavodu, a kopije u rukama vlasnika pojedinih zbirki. Na taj će način ubuduće biti omogućeno njihovo znanstveno ili umjetničko iskorištavanje i olakšano njihovo čuvanje.

Posebna nam je dužnost zahvaliti na najvećem razumijevanju, su-sretljivosti i pomoći u našim nastojanjima: upravi i kolektivu Muzeja Slavonije (direktor prof. Nikola Kosanović, knjižničar prof. Vesna Burić, kustos prof. Ida Horvat), upravitelju župne crkve sv. Mihajla Arkandela g. Stjepanu Mijatoviću i gvardijanu franjevačkog samostava u Tvrđavi o. Andriji Matiću, kao i gvardijanima ostalih franjevačkih samostana koje smo posjetili: o. Gaudenciju Karlociju (Sl. Brod), o. Marijanu Mikiću (Našice), o. Martinu Ostrognaju (Vukovar), o. Celzu Vlahoviću (Ilok) i o. Marinu Žigriću (Šarengrad).

1. Zbirka kora župne crkve sv. Mihajla Arkandela u Tvrđavi.

Ova najstarija i najuglednija osječka crkva, osnovana ubrzo po protjerivanju Turaka iz Slavonije (1687), izgrađena je u sadašnjem obliku

1750. U njezinu se lijepom prostoru ističe vrlo prostrano pjevalište. Crkva se najprije nalazila pod upravom isusovaca, a nakon dokinuća njihova reda (1773) postaje svjetovna župa pod gradskom upravom.

U toj se crkvi već rano javljaju orguljaši i kantori (prvi poznati bio je Josip Pömer, umro 1695), a u njoj se spominju i najranije orgulje u Osijeku (pozitivni nabavljeni 1699. i 1759, orgulje pak nabavljene 1830. i povećane 1937).¹

U Tvrđavi je bilo sjelo vojne i civilne uprave, tu su bile i stambene zgrade plemstva iz okolice i imućnog građanstva, većinom njemačkog porijekla, što će sve bitno utjecati i na glazbovanje u toj najstarijoj i najuglednijoj osječkoj crkvi. Kako je uz to vojska raspolagala dobrim glazbenicima, to se već tijekom druge pol. 18. stoljeća susreću zabilješke o sudjelovanju te glazbe na svečanim misama (najraniji podatak iz 1779),² što će se nastavljati i tijekom 19. stoljeća.

Zbog sastava tvrđavskog stanovništva pjevalo se većinom njemački, odnosno latinski, ali je već 1801. i 1805. zabilježeno da su se na građanskoj misi pjevali i hrvatski crkveni napjevi.³ Takvih je slučajeva nedvojbeno bilo i kasnije, kako svjedoči rukopisni božićni pastorage Ivana Nepomuka Hummela, osječkog učitelja i zborovođe, koji smo mi pronašli i koji je, sudeći po pravopisu, napisan svakako prije 1850. ili je možda uzet iz koje Jaićeve pjesmarice i obrađen za dva soprana i nekoliko pratećih instrumenata (*Offertorium Illyricum Pastorale*, sign. IX, 132). Čini se da se tek od zadnjeg desetljeća prošlog stoljeća u toj crkvi definitivno njeguje isključivo pjevanje na hrvatskom jeziku.

Razumije se samo po sebi da je redovito vokalno-instrumentalno glazbovanje u toj crkvi iziskivalo i nabavljanje notnog materijala, što pretpostavlja osnivanje crkvenog notnog arhiva. Zahvaljujući zabilješci u knjižici Josipa Grubišića⁴ naslućivalo se da takav materijal postoji negdje na pjevalištu, iako se više nije znalo ni gdje ni što. Nakon posljednjeg rata na taj se fond nije više nitko osvrtao, pa je njegovo postojanje u potpunosti palo u zaborav. Ponovo je otkriven 1973. godine, kada se za Zavod za zaštitu spomenika kulture SRH vršilo sustavno evidentiranje i registriranje orgulja kao spomenika kulture na teritoriju Hrvatske. Materijal je tada otkriven na pjevalištu, smješten u dva manja ormara. U jednome od njih je i sada, iako takav smještaj nije nipošto podesan za čuvanje 'ove vrijedne građe, pa prema tome nije ni trajno rješenje: iako su muzikalije sređene, popisane i numerirane, one su još uvijek praktič-

¹ K. Firinger, Osnivanje glazbenog društva i glazbene škole u Osijeku u god. 1830, *Spomenica Josipa Matasovića*, Zagreb 1972, 73—74.

² M. Malbaša, Glazbeni život u Osijeku, *Osječki zbornik*, IX—X, Osijek 1965, 141.

³ *Ibidem*.

⁴ J. Grubišić, *Grad Osiek*, Osijek 1941. ili 1942, 23. i dalje.

Skladatelj Karlo Hillebrand-Prandau
(vl. Galerija likovnih umjetnosti, Osijek)

Gustav Hillebrand-Prandau
(vl. Galerija likovnih umjetnosti, Osijek)

Ohren-vernügendes und Gemüth-ergötzendes
Tafel = CONFECT;

Bestehend

in 12. kurzweiligen Sing- oder Tafel-Stücken

Ad von 1. 2. oder 3. Stimmen / *Urum*

mit einem CLAVIER, oder VIOLONCELLO

J. J. Joseph Christian zu accompagniren, *Lectoris Generalis*
Zur angenehmen Zeit-Vertreib

und

Aufmunterung melancholischen Humeurs

aufgetragen und vorgesetzt

Von einem Recht gut-meinenden Liebhaber.

Im Jahr,

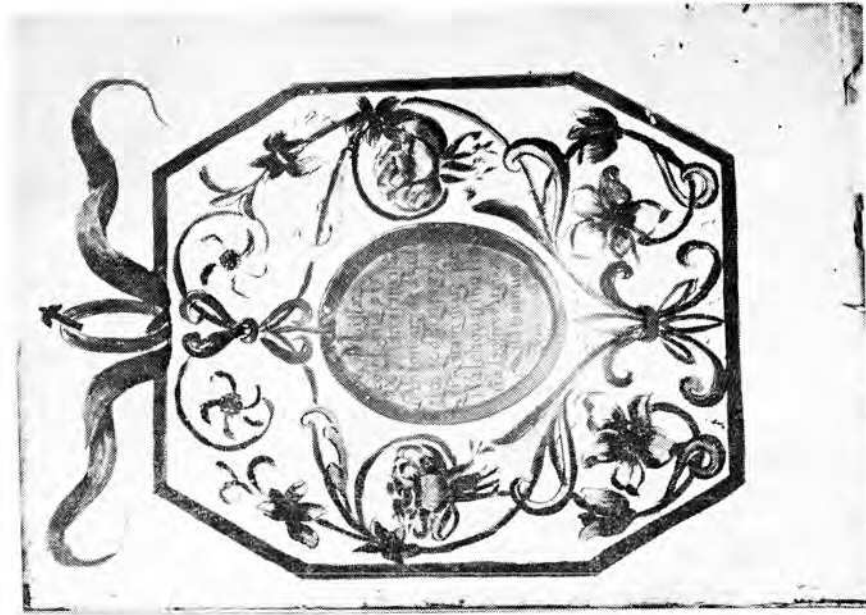
VVo Man hler fröLICH VnD LVstlg VVar.

B A S S O.

Zu finden bey Johann Jacob Lotter in Augspurg.

Iz našičkog kantuala Matije Jakobovića (1725)

Iz kantuala Franje Vukovarca (1722)

Iz našičkog kantuala Filipa Kapošvarca (1737)

Iz našičkog kantuala Filipa Kapošvarca (1737)

ki dostupne svakomu tko dođe na pjevalište, što zbog važnosti fonda nije održivo.

Danas sačuvani fond muzikalija ove crkve ne posjeduje više nijedno djelo za koje bi se moglo pretpostaviti da je nabavljeno za uprave isusovaca, dakle starije od 1773. godine. Najstariji materijal potječe tek s kraja 18. ili početka 19. stoljeća, no pretežno je iz kasnijih vremena.

Današnji najstariji sačuvani dio muzikalija bio je nekada vrlo brižno čuvan i uredno registriran, što se vidi po žigovima i signaturama koje te muzikalije nose. Pripadale su Crkvenom glazbenom društvu (Kirchenmusikverein) — u daljem citiranju CGD — koje je 1850. osnovao Ivan Nep. Hummel, o čemu nešto kasnije. Mlađi pak dio fonda nastaje krajem prošloga stoljeća i seže do sadašnjosti. Taj dio nije bio nikada inventiran, pa muzikalije nemaju ni žiga niti signature. U toj su mlađoj skupini zanimljivije jedino skladbe pisane rukom različitih osječkih zborovođa koji su vodili crkveni zbor, odnosno rukopisi koje možemo smatrati autografima naših, pretežno osječkih skladatelja. Sve ostalo ponajviše su tiskane ili litografirane dionice skladbi objavljenih u *Sv. Ceciliji* (1907-1944) ili drugim crkvenim časopisima ili su uzete iz različitih štampanih crkvenih pjesmarica. Katalogiziranje tog dijela fonda nije provedeno — izuzev rukopisnih partitura domaćih skladatelja — ponajviše zbog odviše ograničenog vremena koje nam je stajalo na raspolaganju.

Crkveno glazbeno društvo (1850-1862, dalje do g. 1876. u savezu s osječkim Liedertafelom)⁵ osnovao je i vodio Ivan Nep. Hummel (1820-1896), »virtuoz harmonijuma, velevješt organista, ravnatelj pjevačkog zbora, čovjek osobitog organizatorskog talenta, koji je sve umjetnike i diletante znao oko sebe sakupiti.«⁶ Malbaša primjećuje: »Uz novčanu pomoć građanstva i osječke aristokracije, specijalno baruna Gustava Prandaua, osnovao je Hummel glazbeni arhiv za koji je nabavio vrijedna glazbena djela.«⁷ Hummel je sam kao pravi entuzijast bio darovatelj priličnog broja nota, pa su te note zapravo vjerna slika Hummelove glazbene kulture i ukusa, jer je njihova nabava bila prvenstveno njegova briga. Iz toga se vidi da župna crkva sama nije sudjelovala u davanju potrebnih sredstava za rad i knjižnicu zbora, nego su to činili građani dobrovoljno. Također ni uprava grada Osijeka nije sudjelovala u nabavi tih muzikalija. Kako se po potpisima na notama vidi, darovatelji su bili pretežno zborovođe sami, odnosno građani.

Fond muzikalija starog CGD sačuvao se do danas u prilično visokom postotku, što se moglo utvrditi na osnovi sačuvanog i pronađenog izvornog popisa, vjerojatno sačinjenog Hummelovom rukom. Popis je nalijepljen na tvrdi kartonsku podlogu. Kao važan knjižnički dokument priopćen je ovdje u Prilogu 1.

⁵ Malbaša, *op. cit.*, 147—149.

⁶ F. Ks. Kuhač, Franjo Krežma, *Hrvatska vila*, Sušak 1882, sv. 6.

⁷ Malbaša, *op. cit.*, 1. c.

Prema tom se popisu vidi da su muzikalije bile raspoređene u sedam grupa, svaka pod velikim slovom abecede od A do G. Tim su slovima obilježene grupe po vrstama skladbi, unutar kojih teku arapski brojevi uvijek počev od 1 nadalje. Imena su skladatelja u popisu pretežno zabilježena samo početnim slovima ili su naprosto izostavljena dok su prezimena ispisana čitava, iako ne slijede abecednim redom, nego redom kojim su skladbe pridolazile. Uz svako pojedino djelo obično stoji naznaka tonaliteta a i broj opusa ili rednog broja skladbe, ako ih je autor tako označio. Ima još i dodatnih oznaka u obliku kratica, a odnose se na sam materijal: »gr.« znači grosse (Messe), »kl.« kleine (Messe), »St.« znači Stimmen (dionice), »Vocal« označuje vokalnu misu, tj. samo za pjevanje uz pratnju orgulja; »S, A, T, B« su oznake vokalnih solo dionica (Soprano, Alt, Tenor, Bas), »Coro« ili »Chor« označuje zbor, »Org.« ili »Orgl« orgulje. »S.« znači i solo.

Iz tako se označenih skupina vidi da su pod A razvrstane *mise* (1-53, od toga sačuvano 41), pod B *Tantum erga* (1-5, sačuvano 2), pod C *Tantum erga*, *Graduali* i *Ofertoriji* zajedno (1-3, sačuvano 3), pod D samo *Graduali* (1-14, sačuvano 11), pod E samo *Ofertoriji* (1-52, sačuvano 29), pod F *Rekvijemi* i *Libera* (1-6, sačuvano 1), pod G *Te Deumi* (1-4, sačuvano 2). Ukupno, dakle, bilo je na popisu 137 djela, od kojih se do danas sačuvalo 94, što se za toliki vremenski razmak može smatrati visokim postotkom očuvanosti.

Žig što ga nosi materijal je okrugao, u središtu mu se nalazi veliko slovo grupe i redni broj pod kojim je skladba zavedena u popisu. Na obrubu žiga urezan je naziv društva: ESSEGGER - KIRCHEN - MUSIK - VEREIN (Osječko crkveno glazbeno društvo). Samom se žigu izgubio trag.

Iz spomenutog je popisa vidljiv i važan podatak da je na pjevalištu bilo glazbenih instrumenata koji su također bili svojina društva. Spomenute su: 4 violine (dviije bolje, dvije posve obične) zajedno s gudačima, 1 violončelo s gudačom (dar doktora Zechmeistera), 2 trompete u kutijama, 1 kontrabas i 2 timpana. Tih instrumenata više nema niti je poznata njihova sudbina.

Osim muzikalija koje nose žig i signaturu CGD, pa prema tome odgovaraju spomenutom popisu, zatečene su i neke druge starije muzikalije, koje doduše nose žig, ali nemaju signature jer nisu bile zavedene u spomenutom popisu. Pretpostavljamo da su darovane kasnije, nakon odlaska Hummelova, od kojega je vremena prestalo uredno upisivanje novih nabavki ili darova u katalog, a nije se unosilo ni u neki drugi popis. Takvih neregistriranih skladbi arhiv CGD ima još 34.

Na kraju treba spomenuti da su i novije muzikalije pregledane iako njihov popis nije napravljen. Odatle su ipak izlučene, numerirane i unijete u popis skladbe domaćih skladatelja, među kojima ima više

autografa, jer smo smatrali da ih kao vrijedan dio glazbene baštine Osijeka treba registrirati.

Čitava popisana glazbena zbirka muzikalija kora župne crkve sv. Mihajla u Osijeku danas broji 161 katalošku jedinicu. Sva je građa raspoređena u 9 kartonskih fascikala (označeni su rimskim brojkama od I do IX), a redni brojevi (arapski) unutar njih teku od 1 do 161 neprekinuto.

Još nekoliko riječi o fizionomiji i sadržaju fonda. S obzirom na svrhu pretežni dio zbirke čini sakralna glazba (157 kataloških jedinica), 2 su jedinice instrumentalne skladbe koje se mogu svirati za vrijeme bogoslužja, dok su samo 2 jedinice svjetovna zbarska glazba. Po glazbenim vrstama tu ima 57 misa, 3 rekvijema, 9 graduala, 8 Tantum erga, 2 ofertorija, 53 slobodne crkvene skladbe za različite prigode, 2 instrumentalna stavka i 2 svjetovne zbarske skladbe. Tiskanih djela ima 80, a rukopisnih 81.

Među tiskanim skladbama često postoje rukom pisane dionice (dokaz da su izvođene!), ali i u tiskanom materijalu naći će se rukom pisanih dionica. Većina je materijala isključivo u dionicama, rjeđe postoje i partiture. Često se događalo da se prvotni skromniji sastav obogaćivao pridodavanjem instrumentalnih dionica, ali ima slučajeva kad se išlo zbog pomanjkanja glazbenika na redukciju. Obično su te udeze vršili sami zborovođe.

Tiskani materijal sastoji se pretežno od starih izdanja različitih bečkih tiskara (Diabelli, Steiner, Haslinger, Mechetti, Glöggel, Artaria, Spada, Cappi, Mollo), ali ima i njemačkih (Böhm, Kistner, G. J. Mainz), čeških (Berra u Pragu) i mađarskih. Dopunske ili udvostručene dionice najčešće su pisane rukom.

Većina tiskanih muzikalija zbirke CGD starijeg su datuma, iz zadnjeg desetljeća 18. ili početka 19. stoljeća, dakle sve su to rijetka ili čak prva izdanja. Navest ću nekoliko slavnih primjera. Od Josepha Haydna (1732 - 1809) postoji klavirski izvadak oratorija *Stvaranje svijeta* (sign. VIII, 91), tiskan kod Molla u Beču 1799. Za to djelo Hoboken kaže (Haydn-Katalog II, str. 41) da je to najraniji tiskani klavirski izvadak tog Haydnovog djela, objavljen čak godinu dana prije prvog autentičnog izdanja partiture; to je Mollovo izdanje nastalo *mimo* Haydnova znanja! Nadalje u istoj zbirci postoji i Haydnov posmrtno (1810) tiskani opus *Die zehn Gebote Gottes (...) als Canons* (Hob. XVIIa, 1-10), također prvo izdanje izašlo kod Artaria u Beču (sign. VIII, 92). Premda je Haydn djelo napisao još 1791, izašlo je tek godinu dana nakon njegove smrti (usp. Hoboken II, str. 304-305). Konačno, zbirka se može pohvaliti i jednim *prvim izdanjem* djela Franza Schuberta (1797-1828). To je *Offertorij* op. 46, tiskan 1825. kod Diabellija u Beču (Deutschov popis br. 136, str. 93). Taj je primjerak (sign. VII, 74) bio vlasništvo zborovođe Ivana Nep. Hummela, kako se vidi po potpisu na notama.

Među tiskanim notama starijeg datuma nema ni jednog jedinog djela nekog našeg autora, pa je rukopisni dio zbirke u tom smislu značajniji. Kao prvo spomenimo *Dialogus sacer* (...) Đure Arnolda (1781-1848), orguljaša župne crkve u Subotici (sign. VI, 57). To je djelo autor bio posvetio krunidbi pape Lava XII, a Albe ga je Vidaković uzalud tražio u Vatikanskoj biblioteci i u Subotici.⁸ Poput većine djela starijeg vremena, skladba je sačuvana samo u dionicama (možda autografij), pisanim 1825. Skladba iziskuje poveći izvodilački aparat (kantata): tenor i bas-solo, mješoviti zbor i veliki orkestar. Otkriće ovog rukopisa bilo je veliko iznenađenje.

U zbirci postoji također 7 rukopisa osječkog skladatelja Ivana Nep. Hummela, datiranih između 1856. i 1874, od kojih je *Offertorium Illyricum Pastorale* (sign. IX, 132), božićni napjev na hrvatskom jeziku, pisan za 2 soprana, 2 violine, 2 viole, flautu, trublju i orgulje.

Najviše ima djela novijih osječkih skladatelja, zapravo orguljaša i zborovođa koji su skladali manje stvari i bez većih pretenzija. To su S. Grančarić (4), J. Kamnikar (2), T. Machulka (1), F. Ž. Miler (6), E. Trišler (1), J. Urban (4) i I. Žak (6).

Od autografa treba spomenuti i *Messlied* orguljaša stolne crkve u Pečuhu Petera Schmidta. Djelo je skladao 1858. za kapelu dvorca u Valpovu i posvetio ga vlasniku barunu Gustavu Prandauu (sign. IX, 117). Tu je i autografski primjerak *Tantum erga* J. G. Starka, vjerojatno regensa chori katedrale u Pečuhu, dovršen 27. IX. 1829, kako je zabilježeno na rukopisu (sign. VI, 39).

Iako se za 14 skladbi ne zna ime autora, može se općenito reći da je repertoar izvođenih djela u ovoj crkvi bio bogat vrijednim opusima poznatih autora. Tu je posve sigurno izvedena poznata Haydnova *Nelsonova misa*, Hob. XXII, 11 (sign. II, 10), isto tako i djelo *Die Worte des Heilands am Kreutze*, Hob. XX, 2 (sign. VII, 84), na čijoj jednoj dionici stoji ubilježen datum 1. VI. 1841, možda datum izvedbe.^{8a} Također je izvedena i Haydnova *Druga misa* (sign. IX, 122). Mozart (1756-1791) je zastupljen s 4 izvedena djela: *Missa brevis* (nosi potpis orguljaša Franje Oberittera i godinu 1821. — sign. III, 13), druga *Missa brevis* (nosi potpis I. N. Hummela — sign. III, 14); zatim dva vrlo stara rukopisa Mozartovih ofertorija *Misericordias Dominus* (sign. VI, 68) i *Ad Dominum clāmavi* (sign. VII, 79), oba pisana prije 1800. godine.

⁸ A. Vidaković, Đuro Arnold, Sv. *Cecilija*, 1937, XXXI/3-4. Isti, Nekoliko nepoznatih dokumenata o glazbeniku Đuri Arnoldu, Sv. *Cecilija*, 1940, XXXIV/3.

^{8a} Koliko je poznato, taj je Haydnov opus u Hrvatskoj prvi put izveden u Zagrebu 12. travnja 1816. u crkvi sv. Marije na Opatovini. Usp. Sv. *Cecilija*, 1914, 4, 64.

U Osijek nisu unosili skladbe samo domaći glazbenici nego i brojni vojni kapelnici koji su ondje službovali, a i drugi glazbenici. Vrlo bliske veze s Pečuhom, Suboticom, Budimom i Bečom — sve su to putovi kojima su u Osijek neprekidno pritjecale muzikalije. Provenijenciju notnog materijala često objašnjavaju potpisi ranijih vlasnika, većinom orguljaša triju osječkih župnih crkvi, ali i vojnih muzičara. Na taj je način od darovatelja Hummel zastupan čak s 10 djela, Ivan Weitzer s 3, Franjo Oberritter sa 7, Josip Marschal sa 2, Todor Machulka s 1, A. V. Truhelka s 1, zatim su na notama potpisani Gustav Prandau (1), Schweikart (1), Helwey (1), Fr. Hrabal (6), J. G. Stark (2)⁹ i J. Traberl (1).

Ocjenjujući vrijednost svih tih skladbi, može se zaključiti da se u crkvi sv. Mihajla uvijek pazilo da se izvode isključivo dobra i vrijedna djela crkvene glazbe, čiji su autori obično iz redova najizvođenijih i priznatih skladatelja onoga vremena. Izvodilački se sastavi obično kreću prema časovitim potrebama: ima ih od skromnih sola ili zbora uz pratnju orgulja pa do komornih ili čak velikih orkestarskih sastava (Haydnove mise!). Stoga se čini da župnoj crkvi u Tvrdavi nije bilo teško namaknuti potrebne izvodilačke snage, zahvaljujući sigurno mnogo činjenici da je tu bilo sjedište vojne komande, čiji su glazbenici uvijek bili vješti sviranju na više različitih instrumenata. S tog razloga treba ovu osječku crkvu smatrati važnim glazbenim središtem u kulturnom životu grada, a glazbene izvedbe u njoj važnim kulturnim događajima bez obzira na njihovu sakralnu namjenu.¹⁰

Duša tih glazbenih izvedbi bili su prvenstveno orguljaši, odnosno zborovođe crkvenog zbora župne crkve, i treba ih spomenuti kao zaslužne promicatelje glazbenog života. Prema Grubišiću to su (nakon odlaska isusovaca 1773): Ignacije Fuchs (1762-1783), Matija Fuchs (1789-1815), Josip Heimann (1815), Mark Schweizer (1817-1820), Ivan Oberritter, inače franjevački orguljaš (1820-1829), Franjo Oberritter (1829-1845), Ivan Nep. Hummel (1845-1870), Antun Truhelka (1870-1877), Đuro Rožić (1877-1878), Ivan Žak (1878-1914) i Josip Kamnikar (1914-1942).

PREGLED IMENA AUTORA I BROJA NJIHOVIH DJELA
NA KORU ŽUPNE CRKVE SV. MIHAJLA ARKANĐELA
(imena domaćih autora istaknuta su kurzivom)

Autor	rukopis	tisak	ukupno
Aigner, Engelberto		2	2

⁹ Na *Canonu* G. F. Händela (sign. IX, 123) potpisao se »Joh. Georg Stark mpia, Regens chory 1831«, dok je na djelu *Graduale* Antonija Salierija (sign. IX, 115) stavio uz potpis i 1828. god.

¹⁰ Na osnovi različitih datacija na partiturama ili dionicama moglo bi se možda zaključivati o datumima izvođenja tih skladbi u toj crkvi, što bi bilo zanimljivo skupiti za dobivanje potpunije slike glazbenog života u Osijeku.

Autor	rukopis	tisak	ukupno
Anonymus	13	1	14
<i>Arnold, Georgius</i>	1		1
Beran, Emerik	2		2
<i>Bersa, Blagoje</i>		1	1
Blahack, Joseph		1	1
Bortnjanski, Dmitrij		1	1
<i>Brajša-Rašan, Matko</i>		1	1
Cherubini, Luigi		1	1
Diabelli, Anton	1	8	9
Drechsler, Franz	1		1
<i>Dugan, Franjo</i>		1	1
Dushil	1		1
Eisenhofer, J.	1		1
Emert, N.	1		1
Engesser, M.		1	1
Est, L. B.		1	1
Eybler, Joseph		7	7
<i>Faller, Nikola</i>		1	1
Fuchs, Johannes	1		1
Führer, Robert	1	4	5
Gordigiani, Giovanni Batista		1	1
<i>Grančarić, Slavomir</i>	4		4
Greith, Carl		2	2
Händel, Georg Friedrich	1		1
Haydn, Franz Joseph	3	2	5
Hladnik, Ignacij - Gruber, Joseph - Wendl, Karl	1		1
Hölzl, Franz Serafin	1	1	2
Horak, W. E.		1	1
Hummel, Johann Nepomuk	1		1
<i>Hummel, Ivan Nepomuk</i>		7	7
Jansa, L.		1	1
<i>Kamnitar, Josip</i>	2		2
Kempter, Karl		2	2
Krenn, Franz		2	2
Kücken, Franz		1	1
Lickl, C. Georg		1	1
<i>Miler, Ferdo Z.</i>	6		6
Miller, Julius	1		1
Mozart, Wolfgang Amadeus	4	1	5
<i>Muhvić, Ivo</i>	1		1
Neubauer, Franz	1		1

Autor	rukopis	tisak	ukupno
<i>Novak, Vilko</i>		1	1
<i>Panny, Joseph</i>		1	1
<i>Pergolesi, Giovanni Battista</i>		1	1
<i>Pichler, Carl</i>	1		1
<i>Preindl, Giuseppe</i>	3	2	5
<i>Proch, Heinrich</i>		1	1
<i>Pumpermetten, K.</i>	1		1
<i>Randhartinger, Benedict</i>		1	1
<i>Rotter, Ludwig</i>		7	7
<i>Salieri, Antonio</i>	1		1
<i>Santner</i>		1	1
<i>Schiedermayer, Johann Baptist</i>	3	7	10
<i>Schmidt, Peter</i>	2	2	4
<i>Schnaubelt</i>		1	1
<i>Schubert, Ferdinand</i>		2	2
<i>Schubert, Franz</i>		2	2
<i>Sechter, Simon</i>		1	1
<i>Seegner, Franz Gregor</i>		1	1
<i>Seydler</i>	1		1
<i>Seyfried, Ignaz</i>		1	1
<i>Sordigiani, J. B.</i>		1	1
<i>Stadler, Maximilian</i>		1	1
<i>Stark, Johann Georg</i>	1		1
<i>Szantner</i>		1	1
<i>Trišler, Emanuel</i>	1		1
<i>Urban, Jovan</i>	4		4
<i>Weber, Franz</i>		1	1
<i>Weiss, L.-Machulka, Teodor</i>	1		1
<i>Wittasek, Johann Nepomuk</i>			
August		1	1
<i>Witzka, C. B.</i>		1	1
<i>Zajc, Ivan</i>	1		1
<i>Zak, Ivan</i>	6		6
Ukupno: 73 autora	75	91	166

2. Glazbena zbirka obitelji Prandau-Norman u Muzeju Slavonije

Iako se o glazbenoj kulturi nekih članova vlasteoske porodice Prandau od Valpova i Donjeg Miholjca već pisalo,¹¹ prikazi su se uglavnom ograničavali na dvojicu od posljednjih izdanaka obitelji u Hrvatskoj: na braću Karla (1792—1865) i Gustava (1807—1885).

Suprotno tome, glazbena zbirka koja se čuva u Muzeju Slavonije u Osijeku dokazuje da je glazbena kultura te obitelji već znatno ranije bila na zamjernoj visini. Još djed Karla i Gustava, Petar II. Antun barun Hillebrand-Prandau (1676—1767), kao čovjek na visokom dvorskom položaju (bio je član i kasnije predsjednik Carske komore, što u to vrijeme odgovara položaju ministra financija), prebivao je po dužnosti najveći dio godine u Beču, provodeći život u skladu sa svojim položajem u raskoši i sjaju, što su mu omogućavali bogati dohoci s brojnih njegovih posjeda.^{11a} U tom ga je pogledu njegov sin Josip Ignac (1749—1816) još i nadmašio prije nego se oko 1790. definitivno povukao na svoje slavonsko imanje. Zahvaljujući snažnoj materijalnoj podlozi, obitelj je Prandau bila u stanju da u svakom pogledu drži korak s navikama i stilom života ostalih pripadnika visoke bečke aristokracije i uglednika, koji je, kako je poznato, u mnogome pogledu bio na zamjernoj kulturnoj visini i tijesno povezan s glazbom.¹² U tom je bečkom velikaškom krugu glazba i bavljenje glazbom već davno utvrđena povijesna činjenica i smatra se da je dobrim dijelom uzročnik pozitivne pojave da su se upravo u Beču razvili naročito povoljni uvjeti za na-

¹¹ F. Ks. Kuhač, *Ilirski glazbenici*, Zagreb 1893, 120—148. (prema Kuhačevu navodu, taj je članak istovjetan s njegovim člankom objavljenim u *Vijencu* 1876). — B. Širola, *Pregled povijesti hrvatske muzike*, Zagreb 1922, 170—171.

^{11a} U Beču je posjedovao raskošno uređenu palaču na Kohlmarktu i ne manje raskošan ljetnikovac ispred tadašnjih gradskih zidina na Rennwegu, zatim imanja u Donjoj Austriji i Štajerskoj te golemi latifundij u Valpovu i Donjem Miholjcu (ukupno u Slavoniji oko 30.000 hektara).

¹² U valpovačkom arhivu (sada Historijski arhiv u Osijeku) sačuvani inventari obiju bečkih palača obitelji Prandau spominju svu silu vrijednih umjetničkih predmeta (među ostalim originalnu sliku Rubensovu i nekih poznatih austrijskih slikara, oslikane stropove i zidove, raskošan namještaj itd.), a sačuvani obiteljski portreti što se čuvaju u osječkoj Galeriji pokazuju da su ih slikali najbolji bečki slikari. Također je poznato da se nekad u Valpovu nalazila dragocjena knjižnica u kojoj je bilo knjiga iz znamenite biblioteke kralja Matije Korvina. Prema pronađenim dokumentima vidi se da se za Valpovo u razno vrijeme nabavljaju različiti glazbeni instrumenti, osobito klaviri, a za crkve kojima su Prandaui kao vlastela bili pokrovitelji nabavljaju se kvalitetne orgulje. Još danas orgulje u Donjem Miholjcu i one u kapeli dvorca u Valpovu idu u red najvrednijih orgulja koje postoje u Slavoniji, zapravo i u čitavoj našoj republici.

predak glazbene kulture kao malo gdje u svijetu u to vrijeme.¹³

Kao primjer koliko je ulogu igrala glazba u životu Prandauovih u Beču neka posluže podaci iz samo jedne od sačuvanih računskih knjiga bečkog kućanstva Josipa Ignaca Hillepranda-Prandaua, oca Karla i Gustava,¹⁴ u kojoj upisi izdataka pokazuju kako se trošilo za komorne i kućne glazbene priredbe u njihovim palačama u Beču i kako su se isplaćivali visoki honorari pojedinim poznatim umjetnicima i skladateljima, čija se imena ubrajaju u red najpoznatijih muzičara tadašnjeg Beča (tako Krumpholz,¹⁵ Noverre,¹⁶ Huber,¹⁷ Ordonezu,¹⁸ Salieri¹⁹). Po datumima izdataka vidi se da su za zimskih mjeseci često priređivane kućne komorne večeri, sjajni plesovi pa i kućne baletne priredbe u pokladno vrijeme. Često se nabavljao različit notni materijal, katkada uz prilično visoku cijenu (tako npr. za balet *Horacijevci*, kojom je prilikom poznatom dvorskom baletnom majstoru Noverre isplaćen i visok honorar od 8 kremničkih dukata, što iznosi preko 25 talira), a po običaju vremena naručuju se i izravno od skladatelja nove skladbe (skladatelj i guslač Ordenez primio je za jednu kasaciju 40 talira, skladatelj Salieri za neku skladbu čak 100 talira). Te se godine nabavlja i jedna violina kremonskog majstora, čini se za samog Josipa Ignaca Prandaua, pretplaćuju se lože za dva kazališta itd.²⁰

¹³ R. Flotzinger-G. Gruber, *Musikgeschichte Österreichs*, II, Wien 1979, 142. i dalje.

¹⁴ Muzej Slavonije, Knjižnica Norman-Prandau iz Valpova (bez signature). Rukopisna uvezana knjiga nosi naslov: *Haus-Rechnung*, Über die Freyherrlich v. Prandau Hauskasse v. 1 Jan. bis ulto Decemb. 1774. Mit Beylagen von No. 1 bis 429 inclus.

¹⁵ Krumpholz, Johann Baptist (oko 1745—1790), djelovao u Beču 1772. kao virtouz i učitelj harfe, g. 1773. postaje član kapele kneza Esterházyja pod upravom J. Haydna, kasnije živi u Parizu, gdje je i umro. Bio je traženi skladatelj, osobito djela za harfu, i učitelj harfe. — U računskoj knjizi spomenuti Krumpholz bit će najvjerojatnije Wenzel Krumpholz (oko 1750—1817), koji je također bio glazbenik kapele Esterházyjeve i kneza Kinskoga, a od 1796. član dvorske kapele i Beethovenov prijatelj, poznat kao vrstan komorni glazbenik.

¹⁶ Noverre, Jean-Georges, slavni francuski plesač i koreograf (1727—1810), djelovao u Marseilleu, Lyonu, Parizu, Londonu i Stuttgartu; 1767—1774. bio je majstor baleta na dvoru carice Marije Terezije u Beču, zatim u Milanu i opet u Parizu, autor više od 150 baleta.

¹⁷ Huber (Huiber), Pancratius, poznat je Eitneru kao violista kazališnog orkestra u Beču i majstor baleta (1772); također je bio poznat kao skladatelj kojega su suvremenici dosta hvalili (Burney).

¹⁸ Ordenez, Carlos d' (1734—1786), poznati bečki violinist i vrlo traženi svirač u komornim sastavima. Bio je poznat i kao skladatelj koji se ogledao na različitim glazbenim područjima.

¹⁹ Salieri, Antonio (1750—1825), skladatelj i dirigent, od 1774. dvorski kompozitor u Beču i dirigent talijanske opere, gdje uz neke prekide nastavlja djelovati od 1788. pa do smrti. Bio je visoko cijenjen kao skladatelj i traženi glazbeni pedagog, poznat i kao takmac Mozartov.

²⁰ U računskoj se knjizi uz pojedine stavke navode i brojevi isplatnih

Možda ovdje izneseni podaci i ne bi u nekom povijesnom kontekstu značili drugo do materijalne dokaze o rastrošnom životu našeg plemstva, koje je iz svojih feudalnih latifundija izvlačilo obilne rente i tratilo ih po svjetskim metropolama, živeći čak preko svojih materijalnih mogućnosti, kad ne bismo imali dokaza da su svoje kulturne navike dobrim dijelom prenosili i dalje nastavljali na svojim ladanjskim sjedištima, pa tako i na posjedima u Slavoniji. Odjeci te feudalne kulture, koja se očitovala u gradnjama krasnih dvoraca, otmjenih crkvenih zgrada kojima su ti feudaltci bili pokrovitelji, u opremi interijera biranim umjetničkim predmetima i predmetima najfinijeg umjetničkog obrta, ne samo po dvorcima ili palačama nego i po crkvenim prostorima njima podložnih župa, obogaćuju i danas našu kulturnu baštinu i sačinjavaju i te kako važan i reprezentativan dio fonda našeg nacionalnog kulturnog blaga.

Kako je uz ostala područja kulture i glazba bila trajno prisutna u životu tih ljudi, oni potrebu za njom zadovoljavaju bilo vlastitim glazbovanjem ili glazbovanjem u krugu pripadnika vlastite klase, a uvode u taj krug i ljubitelje glazbe iz šireg domaćeg kruga i iz grada Osijeka. Štoviše, oni povremeno pozivaju i dovode vrsne glazbenike čak iz susjednih razvijenijih sredina, ukratko ne zadovoljavaju se običnim provincijskim diletantizmom, nego stalno održavaju određenu višu razinu amaterizma u najboljem smislu riječi. U tim nastojanjima upravo obitelj Prandau prednjači u čitavoj slavonsko-srijemskoj regiji i postaje važan činilac u promicanju glazbe i glazbenog života u njoj.

Od kraja 18. stoljeća obitelj Prandau stalno živi u Valpovu. Smrću druge žene Josipa Ignaca, Marije Ane Kienmayer (1788), prestaje rastrošan život u Beču, Josip se povlači u Valpovo, sređuje svoje imovne prilike i ženii se po treći puta Anom Marijom Pejačević, s kojom napokon ima i djece. Kako se Ana Pejačević također bavila glazbom, to su oba roditelja pazila da i svako od njihove djece dobije što bolju glazbenu naobrazbu. Stoga bavljenje glazbom, zahvaljujući naročitoj nadarenosti djece, doživljava svoj nastavak i produžetak i u 19. stoljeću, štoviše još se jače razgranjuje i produbljuje. Kuhačević navodi o tome, koliko god izgledali pretjerani u prvi mah, zaista počivaju na činjenicama, koje dalja istraživanja i novi pronađeni dokumenti još i upotpunjuju. Posebno se pak mecenatska sklonost posljednjih dvaju Prandaua osjeća ne samo u užoj njihovoj domeni, ne samo u Valpovu, Miholjcu, Osijeku ili Pečuhu, nego i u Zagrebu i Beču, o čemu možda jednom drugom prilikom.

Pronađeni podaci u ranije spomenutoj računskoj knjizi iz 1774. nametnuli su i pitanje sudbine tamo spomenutih nabavljenih muzikalija,

namira koje se nažalost nisu sačuvale. Budući da podaci iz te računске knjige imaju za nas naročitu kulturno-povijesnu vrijednost, donose se ovdje u potpunosti u Prilogu 2.

a ne samo onih Karla Prandaua, koje je vidio i pobilježio Kuhač. Nažalost, u starijem sloju biblioteke Prandau-Norman nije se pronašlo ni jedno jedino djelo koje bi približno odgovaralo podacima dobivenim iz računske knjige. Nije, naime, nađen nikakav materijal za orkestar ili neku baletnu glazbu iz tog vremena, a i komorne glazbe ima vrlo malo (nijedno djelo Ordoneza!). Naprotiv, dobiva se utisak da je svekolika glazbena građa usmjerena na ličnu upotrebu vlasnika, pa se moralo zaključiti da očekivane muzikalije nakon raspuštanja bečkog kućanstva nisu bile prenesene u Valpovo, već vjerojatno rashodovane ili naprosto prodane zajedno s ostalim inventarom palača u Beču. Druga bi alternativa bila da su te muzikalije ipak bile prenesene u Valpovo, ali su prešle u posjed Karla Prandaua, koji ih je nakon 1848, predavši upravu svojih imanja bratu, ponio sa sobom u Pečuh i kasnije u Beč, gdje se stalno nastanio. Tu im se iza njegove smrti (1865) zametnuo trag.²¹ Ipak, postoji mogućnost da su ih Prandauovi jednom prilikom poklonili arhivu *Gesellschaft der Musikfreunde* u Beču, čiji su bili članovi i poznati meceni pa bi im se u tom arhivu možda moglo ući u trag.

Valpovačka glazbena zbirka obitelji Prandau-Norman u Muzeju Slavonije danas je razvrstana u pet serija: serija pod signaturom M-1 (br. 1-206) sadrži svjetovne skladbe 19. stoljeća, pretežno u obradbi Karla Prandaua, a serija M-2 (br. 1-122) crkvene skladbe iz posjeda Gustava Prandaua. Naknadno u toku rada otkriveni stariji sloj muzikalija iz Valpova razvrstan je u seriju M-3 (rukopisi, br. 1-109) i seriju M-4 (tiskana djela, br. 1-144), dok je u kazališnoj zbirci igrokaza knjižnice Prandau-Norman pronađeno 19 djela s glazbom, i taj je glazbeni materijal inventiran u seriji M-5.

a) *Seriju M-1* pretežno sačinjavaju rukopisne udezbe Karla Prandaua, koje je Kuhač pogrešno smatrao njegovim autografima.²² Te su udezbe uvezane po pojedinim dionicama u tvrdo ukoričene i izvršno očuvane sveske s vrlo lijepim uvezima, koji u Kuhačevo vrijeme još nisu nosili nikakvih knjižničkih oznaka. Kuhač je tada izbrojio samo 63 sveska, no kako svako djelo u udezbi za trio ima po tri sveska (za svaku dionicu po jedan), to stvarno postoji 189 uvezanih svezaka. Tim su svescima kasnije pridodani novi uvezani svesci s tiskanim dionicama komorne glazbe (koje nisu udezbe Karlove, nego se radi o originalnim izdanjima), a zatim i više svezaka udezbi plesne glazbe, koje Kuhač ne spominje, pa čitava ta serija konačno broji 206 svezaka, što odgovara našim kataloškim brojevima.

Kad je nakon Kuhačeva popisivanja došlo do stručnog uređivanja valpovačke biblioteke, ti su svesci dobili etikete s oznakama serija i signaturama mjesta i broja svakog sveska. Etikete su dvojezične (njem.

²¹ Kuhač, *op. cit.*, 140.

²² Kuhač, *ibidem*.

i hrv.) s naznakom da pripadaju knjižnici grofa Rudolfa Normana Ehrenfeldskog. Ispod naslova nalaze se dvije rubrike u koje se upisuju inventarski broj biblioteke, oznaka mjesta i broj svakog pojedinog sveska. Inventarski je broj zajednički svim svescima iste dionice: br. 231 za dionicu klavira, br. 232 za dionicu fisharmonike,^{22a} br. 233 za violinu, br. 234 za violu.

Mjesto sveska u biblioteci označeno je rimskim brojem i velikim slovom abecede; redni broj sveska je arapski. Te su signature unižete i u naš inventarski popis, a prenesene su i na katalošku karticu u gornji desni ugao.

Na kožnom hrptu uveza svakog sveska stavljen je u zlatotisku naziv instrumentalne dionice kojoj pripada, a redni (arapski) broj sveska (od 1 do 63, koje navodi i Kuhač) zajednički je na sve tri pripadne dionice terceta. Udezbe su pisane za sastave: violina — viola — klavir; violina — fisharmonika — klavir; viola — fisharmonika — klavir.

Svesci s plesovima nisu imali signatura ni rednih oznaka. Uvrstili smo ih u ovu skupinu jer amo spadaju po uvezu, po vremenu nastajanja ili nabave. Čitavu seriju M-1 dopunili smo s još nekoliko daljih svezaka koji su zatečeni zajedno s tom skupinom muzikalija, ali su im nedostajali uvezi ili su svesci bili bez signature.

Treba istaknuti da su u toj pridodanoj grupi ranije neregistrirane građe pronađeni neki rukopisi udezbi koje možemo smatrati nesumnjivim autografima Karla Prandaua. Time možemo definitivno odbaciti Kuhačevu tvrdnju da su ranije spomenuti uvezani svesci Karlovi autografi. Godine 1979. pronađeni su još neki manji dijelovi Karlovih autografnih partitura udezbi za trio, pa smo sve te rukopise zajedno uvrstili u seriju M-3 pod brojevima 10, 33, 100 i 110. Nadalje se Karlovim autografima mogu smatrati i rukopisi pod br. 125, 128 i 129 iste serije. Po autografima udezbi vidi se da su izvornici bili pisani u obliku partiture (usp. M-3 br. 10, koji sadrži 4, 5. i 6. broj iz opere *Eleonora* G. Donizettija, a nalaze se u seriji M-1 pod br. 57). Stoga su Kuhačevi navodi ipak utoliko točni što su ostale takve autografske Karlove partiture doista mogle propasti nakon njegove smrti, kad ih se nije našlo više. Valpovačke je prijepise pravila većinom ista ruka, možda kopist Aigner, koji se na jednom rukopisu potpisao.

Samo donekle bi se mogla prihvatiti i druga Kuhačeva tvrdnja, da je Karlo napisao daleko veći broj takvih udezbi nego što ih posjeduje valpovačka knjižnica. Da je takvih udezbi za trio bilo više, dokazuje pronađeni autograf udezbe terceta iz Mozartove *Čarobne frule* (M-3 br. 33), kojega nema u uvezanim svescima. Naprotiv, udezbi tuđe glazbe za orkestar, za kvintet ili kvartet nismo našli, za duo tek jedan primjerak.

^{22a} Instrument s tastaturom i slobodno titrajućim sviralama jezičnjacima. Konstruirao ga je A. Häckl 1818. Dugo je smatran prototipom harmoniuma.

Nas su osobito zanimale Prandauove skladbe, ali ih se malo našlo. Ne znamo što je izvorno bio sačuvani rukopisni vokalni *Solo* (M-3 br. 100) uz pratnju dviju violina, 2 klarineta, 2 roga i basa, koji je posvećen grofici Ani Prandau (to će biti Ana Marija Pejačević, Karlova majka). Također nije utvrđeno na čiju se glazbu odnosi jedan *Potpourri* (M-3 br. 111), čija je udezbica siguran Karlov autograf. Držimo da treba smatrati ranim Karlovim djelima dvije prigodne skladbe (autografi) koje je napisao na vlastite njemačke tekstove; to su rukopisi M-3 br. 125 (stihovani tekst upućuje na posvetu majci) i M-3 br. 126 (duet za dva soprana uz klavir, čiji tekst upućuje na posvetu ocu). Napokon, Karlov bi opus mogao biti i rukopisni fragment *Njemačkih plesova* (Deutscher Tanz), kojih je vjerojatno bilo 8 s Codom, od kojih se pod signaturom M-3 br. 128 sačuvao samo osmi ples i Coda.

U katalogu Karlovih udezbica Kuhač je na kraju svake grupe dao zbroj tu sadržanih glazbenih brojeva, u čemu je bio začudo vrlo nedosljedan. Običavao je kao jedinicu računati svaki pojedini broj iz neke opere, ali kod komornih ili cikličkih djela nije svaki stavak računao kao zasebnu jedinicu, nego samo čitavo djelo. Također se opazilo da je Kuhač učinio više propusta, zbog čega je konačan zbroj komada kod njega ispao znatno manji od stvarnoga. Propust se redovito dešavao kod zadnjeg djela u nekom svesku: Kuhač bi obično zapisao samo »Finale iz opere...« propustivši izbrojiti sve ostale brojeve te opere, kako je to činio kod prethodnih opera.

Pogriješio je i kod svezaka u kojima se nalaze uvezane tiskane dionice komorne glazbe, koje su većinom originalna izdanja a ne Prandauove tiskane obradbe. Takva djela nije trebalo pribrojiti Prandauovu opusu. Prema Kuhačevu načinu brojenja Prandau je obradio²³

134 scenska glazbena djela, s ukupno	1928 brojeva
101 komorno djelo	101 broj
1 oratorijsko djelo	1 „
5 simfonijskih djela	5 brojeva
157 različitih (često cikličkih) skladbi	157 „
37 djela plesne glazbe	37 „

Svega: 2229 brojeva

Iako Kuhač smatra da njegov popis sadrži jedva treći dio svega što je Prandau napisao, računajući da je tijekom života taj marni poslenik glazbenog pisanja izradio 3000—4000 udezbica, ipak nam se čini da je to jedva vjerojatno.

²³ Jedinice se i ovdje broje po Kuhačevu načinu: svaki operni broj kao zasebna jedinica, svaka druga komorna ili ciklička skladba opet samo kao jedna jedinica, odnosno broj.

Stoga prema revidiranim podacima u valpovačkoj biblioteci postoje obradbe 371 djela 113 različitih autora.

Razgledajući fakturalnu stranu Karlovih radova, teško bismo se mogli složiti s Kuhačevom tvrdnjom o svestranosti i vrlo temeljitoj Karlovoj glazbenoj naobrazbi. On je mogao biti vješt instrumentalist (glasovirač, orguljaš), ali ono što je pisao, ostavlja odviše jak utisak nedorečenih detalja, pa se njegove skladbe moraju pripisati djelatnosti glazbeno vrlo nadarenog amatera, ali ipak samo — amatera. Širina Karlova glazbenog horizonta, njegova glazbena kultura i dobar glazbeni ukus pritom ni časa ne dolaze u pitanje; njegovi su afiniteti doduše vrlo specifični, ali su posve okrenuti njemu suvremenim glazbenim zbivanjima, dakle romantizmu, što je također vrlo karakteristična crta (djela L. Spohra zastupljena su upravo nadmoćno, osobito njegova komorna djela, zatim djela Onslowa, Marschnera, Reissigera i brojnih drugih manje poznatih autora; također je i posebna sklonost prema opernoj glazbi karakteristična crta romantizma). Znatno su slabije zastupljeni stariji majstori (Haydn jedva s jednim djelom, a i Rossini nije uživao naročitu naklonost), iako nisu zaobiđeni Beethoven i Mozart. Zanimljivo je da Prandaua vrlo zanimaju suvremeni francuski skladatelji, nešto manje talijanski. Kuhačeva zamjerka da Slaveni nisu nikako zastupljeni ima doduše svoju potvrdu, ali ne začuđuje uzme li se u obzir da je Karlo umro još 1865, u vrijeme kada slavenski skladatelji tek počinju stjecati ugled na svjetskoj glazbenoj sceni.

Danas zaista s nekom tugom promatramo sav taj nemjerljivi mar i utrošeni napor, koji je bio namijenjen potrebama trenutka. Jedva da bi još koja od izvornih Karlovih skladbi možda imala izgleda da se uz određene zahvate pokuša revitalizirati i spasiti i učiniti zanimljivom za suvremenu izvedbu (npr. *Serenada*, sign. M-1 br. 66 ili *Divertissement*, ista signatura).

Popis Karlovih originalnih skladbi i udezbii:

<i>Ouverture hongroise</i>	M-1 br. 3a
<i>Polonaise in g</i>	M-1 br. 3f
<i>Drey Märsche</i> (in Es, c, Es)	M-1 br. 4d i 203e
<i>3 Polonaises</i> (in cis, A, D)	M-1 br. 4i
<i>8 Hongroise passionées</i>	M-1 br. 9f
<i>Ouverture Hongroise</i> (in F)	M-1 br. 25d
<i>Trauer-Fantasie</i> (in c)	M-1 br. 55e
<i>Fantaisie über das Duett aus Freischütz</i>	M-1 br. 57b
<i>Divertissement</i> (in f)	M-1 br. 66f
<i>Serenade</i> (in As)	M-1 br. 66i
<i>3 Polonaisen</i> (in d, F, c)	M-1 br. 201f
<i>3 Märsche</i> (in Es, c, Es)	M-1 br. 203e

Sve ostalo pisanje plod je lične glazbene pasije vezane uz specifične sklonosti jednog čovjeka, možda čak i jednog određenog kruga, za ko-

je teško da će još ikad biti zanimanja u onom obliku u kojem je do nas doprlo kao znak jednog prošlog vremena.

b) *Seriya M-2* pripada mlađem valpovačkom sloju muzikalija, dakle isključivo 19. stoljeću, a vezana je uz ličnost Karlova brata Gustava Prandaua. Sadrži isključivo crkvene skladbe (rukopisne i tiskane), koje su se izvodile u kapeli valpovačkog dvorca, a bile su vrlo često direktno naručene i pisane za potrebe obitelji Prandau, odnosno skladane u samom Valpovu. Tu ima više autografa tada prilično poznatih skladatelja i orguljaša katedrale u Pečuhu, tako Petera Schmidta, I. N. Lickla, F. S. Hölzla i osobito mnogo skladbi F. J. Zierera. Datumi na skladbama pokazuju da su nabavljene ili nastale između 1857. i 1875.

Uz pojedina djela većinom postoje i prijepisi dionica, što je siguran dokaz da su se te skladbe zaista izvodile. Skladbe su većinom pisane za muški ili mješoviti pjevački kvartet uz pratnju orgulja ili gudačkog kvarteta i orgulja, a ponekad i čitavog orkestra, što je za glazbovanje u jednoj privatnoj kapeli u 19. stoljeću i te kako značajno. Jasno je da su za izvođenje te glazbe morale postojati i određene snage, a poznato je da su vrsne sile pozivane iz Osijeka ili čak iz Pečuha, što je bez dvojbe uvijek bilo skopčano s većim izdacima. Kako su sve te skladbe na određenoj umjetničkoj razini, koja pretpostavlja i određenu pjevačku kulturu, to je dokazom da se u valpovačke vlastele i u crkvi glazbovalo kao malo gdje u Slavoniji, izuzevši možda u đakovačkoj katedrali.

Treba spomenuti da u toj seriji ima i ponešto svjetovne zbarske glazbe (za muški četveroglasni zbor a capella ili uz klavir, ukupno 9 kataloških jedinica), što je dokaz da se u Valpovu sredinom 19. stoljeća njegovala i glazba po uzoru tada popularnih njemačkih *Liedertafela*. Pored golemog broja vlastelinskih namještenika (na platnom spisku bilo ih je više od 80), od kojih za neke pouzdano znamo da su se intenzivno bavili glazbovanjem, nije bilo teško pronaći izvodioce — samo ako je bilo poticaja. Uzgred rečeno, na valpovačkim platnim spiskovima redovito se nalazi po jedan orguljaš.

Valpovačka zbirka crkvene glazbe broji 47 misa, 6 *Tantum erga*, 10 ofertorija, 14 graduala, 1 *Te Deum*, 8 rekvijema, 23 opusa različitih crkvenih skladbi (ukupno 122 kataloške jedinice) te 2 djela samo za orgulje ili harmonij. Vrijedno je spomenuti da se među tim skladbama javlja do sada nepoznato ime domaćeg skladatelja Ivana Markovića, valpovačkog vrijednog nadučitelja, koji se okušao kao skladatelj dviju misa (br. 30, 32) i jedne *Reginae coeli* (br. 100). Trebalo bi možda pokušati nešto više doznati o toj nepoznatoj ličnosti.

c) Muzikalije serije M-3 i M-4 nisu ranije bile popisivane, pa ne nose nikakvu stariju numeraciju ili neku signaturu knjižnice Norman. Muzikalije su zatečene u dva papirirom umotana svežnja. Građu smo razvrstali u dvije skupine: na rukopise (serija M-3) i štampane skladbe (serija M-4), i tako smo ih inventirali.

Serija M-3 sadrži 135 kataloških jedinica rukopisnih muzikalija koje pripadaju najstarijem sloju valpovačke glazbene zbirke, a pretežno su nabavljene u Beču zadnjih desetljeća 18. ili početkom 19. stoljeća.

Čini se da najveći dio tih muzikalija potječe iz posjeda Karlovih roditelja Ane Marije Pejačević i Josipa Ignaca Prandaua, pa nam daju dobar uvid u vrstu glazbe koja se u kućnom krugu u Valpovu rado i mnogo izvodila. Uz to dobivamo informaciju i o autorima koji su se u tom krugu najviše cijenili i rado slušali.

Skladbe su djela pripadnika pretežno bečkog skladateljskog kruga prije dolaska Beethovena ili pak stranih skladatelja koji su u bečkim krugovima u to vrijeme bili u cijeni. Tu su djela Dittersdorfa (8), Martina y Solera (12), W. A. Mozarta (7), G. Paisiella (8), A. Salierija (20), Zingarellija (3), W. Müllera (7), J. Weigla (2), Wintera (1), uz pojedinačna djela Corneta, Crescentinija, Ferrarija, Guglielmija, Mehula, Mosce, Piccinija, Sartija, Tarchija, Pleyela i drugih. Toj su skupini priključeni i autografi Karla Prandaua, kako je već prije spomenuto.

U toj rukopisnoj skupini nadmoćno prevladavaju djela vokalne glazbe (ukupno 112 brojeva), od čega za glas uz pratnju čembala ili klavira ima 75 djela, uz gitaru 4, dueta uz klavir 28, zatim tri skladbe za više glasova uz klavir i dva Zingarellijeva dueta uz pratnju orkestra (za koje postoje ispisane dionice, što je znak da su se u Valpovu tako izvodili).

Ostale glazbene vrste u ovoj su skupini dosta slabo zastupljene: ima nešto skladbi za klavir solo (plesovi, preradbe za klavir, 1 sonata), nešto komorne glazbe (trio, kvarteti, djela za violinu i klavir) i 3 fragmentarno sačuvana djela neodređene glazbene vrste za orkestar neutvrđenih skladatelja. Prema tome, u Valpovu je bilo i orkestralnih izvedbi.

Serija M-4 (štampana djela) dopunjuje sliku glazbene potrošnje u valpovačkom dvorcu. Sadrži 116 brojeva djela tiskanih krajem 18. i početkom 19. stoljeća. I tu nadmoćno predvode djela vokalne glazbe (od ukupno 89 brojeva 33 djela su za glas uz pratnju klavira, 27 dueta, 6 terceta, 10 djela za više glasova i klavir, 6 zborskih djela a capella, 6 zbirki *Musikalisches Wochenblatt* s vokalno-instrumentalnim brojevima u udezi za klavir ili uz pratnju klavira), ali tu ima više instrumentalne literature nego u seriji M-3: za klavir solo, dua, trija, kvarteti i dr. Dva djela te skupine zaslužuju posebnu pažnju: jedno je svezak od 6 talijanskih arietta za glas i klavir (M-4 br. 23) do sada potpuno nepoznate skladateljice vjerojatno našeg porijekla, Marije Terezije Žefarović (djelo je tiskano 1799. kod Artarije u Beču), čiju bi biografiju tek trebalo istražiti, a drugo je djelo (nažalost samo fragmentarno očuvano) I. M. Jarnovića (1745—1804), dvije sonate za violinu i klavir prema njegovim violinskim koncertima (M-4 br. 15), što je zanimljiv dokaz da se u Valpovu izvodila glazba tada znamenitog Jarnovića. Najbrojnije su zastupljeni već poznati autori Salieri, Mozart, Martin y Soler, Cle-

menti, Koželuch i Paër, dok Haydn i Beethoven u ovoj skupini potpuno nedostaju, što je također zanimljivo.

d) *Serijska M-5* otvorena je tek naknadno kad se u bogatoj zbirci kazališnih rukopisnih igrokaza (preko 200 djela) otkrilo više komada s kompletnim glazbenim materijalom (većinom rukopisne partiture i prepisane dionice). Kazališna djela pripadaju repertoaru prvih decenija 19. stoljeća i sadrže popularne igrokaze bečkih, odnosno austrijskih autora kao i preradbe prevedenih stranih igrokaza, sve na njemačkom jeziku. U biblioteci Norman taj je materijal bio svrstan u serije IX A, IX B, X A, X B. Postoji velika vjerojatnost da su Prandauovi udruženi s pojedinim članovima susjednih vlasteoskih obitelji — ovdje naročito mislim na Pejačevića, za koje je poznato da su bili naročito skloni kazalištu — voljeli priređivati sebi za zabavu kućne kazališne predstave. Posve je vjerojatno da su tada izvođeni i igrokazi s glazbom, čiji su autori J. Drechsler, F. Gläser, F. Ks. Glöggel, Ph. J. Riotte, J. Schenk i naročito dobro zastupani Adolf i Wenzel Müller.

PREGLED IMENA AUTORA I BROJA NJIHOVIH DJELA U ZBIRCI PRANDAU-NORMAN

AUTOR	M-1	M-2	M-3	M-4
Adam, Adolphe	2			
Anonymus	3	18	37	13
Asioli, Bonifazio				2
Auber, Daniel François	9			
Bach, Johann Sebastian	3	2		
Bachrich, Sigmund	1			

AUTOR	M-1	M-2	M-3	M-4
Balfe, Michael William	3			
Bank		1		
Becker		2		
Beethoven, Ludwig van	37			
Bellini, Vincenzo	1			
Benedickt, Julius	3			
Bianchi, Francesco				2
Blangini, Felice	1			
Blied, Jacob		1		
Boieldieu, François Adrien	1		1	
Boisselot de St. Lubin, Leon	2			
Bornhardt, Johann Heinrich Carl				1
Brosig, Moritz		3		
Bruch, Max	1			
Catel, Charles Simon				4
Cherubini, Luigi	3			1
Clementi, Muzio				7
Cornet, Alessandro			1	
Crescentini, Girolamo			1	
Czerny, Charles	5			
Czerny, Julius		1		
Dalayrac, Nicolas				1
David, Félicien-César	1			
Dessauer	1			
Diabelli, Anton	1	4		
Ditters von Dittersdorf, Carl			8	1
Doblhoff, Carlo				1
Doisy				1
Donizetti, Gaetano	4		1	
Doppler, Franz	1			
Dorn, Heinrich Ludwig	1			
Dörstling	2			
Dreyschok, Alexander	1			
Durst, M.	1			
Eiblinger, J. C.		2		
Elmenrich, Johann Baptist				1
Engel, D. H.		1		
Esser, Heinrich	2			
Farinelli, Giuseppe				1
Ferrari, Giacomo Gottfredo			1	2
Fesca, Alexander Ernst	2			
Field, John	3			1

A U T O R	M-1	M-2	M-3	M-4
Fischer, V. jun.		1		
Flotow, Friedrich	4			
Frener, Laurent		1		
Fuchs	2			
Füchs	1			
Führer, Robert		1		
Gaensbacher, Johann Baptist				1
Gatayes, Guillaume-Pierre				1
<i>Giornowichi (Jarnović, Ivan Mane)</i>				1
Gleich, Ferdinand			1	
Gluck, Christoph Willibald				2
Gounod, Charles	5			
Gouvy, Théodore	2			
Gregoir, Edouard	2			
Greith, Carl		1		
Guglielmi, Pietro			1	4
Gyrovetz, Adalbert				1
Hackel, Anton				1
Haerdtl	1			
Halevy, Fromental	5			
Haslinger, Carl	4			
Hauptmann, Moritz	2			
Haydn, Franz Joseph	3			
Halevy, Anton		2		
Herold, Ferdinand	2			
Hesse, A.	2			
Henselt, A.	5			
Hiller, Ferdinand	5			
Himmel, Friedrich Heinrich				1
Hoffmeister, Franz Anton				2
Hölzl, Gustav	1	2		
Horák, J. E.		1		
Hoven, J. (Johann Vesque von Püttlingen)	2			
Hummel, Johann Nepomuk	8			
Hüttenbrener, Anselm				1
Jungmann, L.	1			
Kauer, Ferdinand			1	
Keller, Max		1		
Kempter, Karl		1		
Kiel, August	1			
Kittl, Jan Bedrich	1			

A U T O R	M-1	M-2	M-3	M-4
Kolb, Kaspar		1		
Koželuch, Leopold				4
Kreutzer, Conradin	4	2		2
Krift, Nicolas				1
Kücken, Friedrich Wilhelm	2	1		
Kullak, Franz	1			
L. Sch. r. y.			1	
Labler, Franz		1		
Lachner, Franz	6			
Lanner, Joseph	20			
Lefebure-Wely	2			
Lickl, Georg	2	2		
Lindpaintner, Peter Joseph von	9			
<i>Lisinski, Vatroslav</i>	1			
Liszt, Franz	1			
Litolff, Henry Charles	2			
Lorzing, Albert	3			
Maar	1			
Majer, Simon				4
<i>Marković, Johann</i>		3		
Marschner, Heinrich August	11			
Martin y Soler, Vincenzo			12	8
Martini, Vicomte de				1
Mašek, Albert		1		
Maurer, L.	1			
Mayseder, Joseph	3			
Mehul, Etienne-Nicolas	2		1	1
Mendelssohn-Bartholdy, Felix	7	1		
Meyerbeer, Giacomo	14			
Molique, Bernard	1			
Mosca, Giuseppe			1	
Moscheles, Ignaz	1			1
Mozart, Wolfgang Amadeus	22	2	7	6
Mühling	3			
Müller, Wenzel			7	1
Nepravadi, Wenzel	1			
Netzer	1			
Nicolai, Otto	2			
Nicolini, Giuseppe	2			
Oelschlegel, Alfred		1		
Offenbach, Jacques	1			
Onslow, George	21			

AUTOR	M-1	M-2	M-3	M-4
Paer, Ferdinand			1	8
Paisible, Louis Henry				1
Paisiello, Giovanni			8	1
Perfall, Karl	1			
Perotti, Giovanni Agostino			1	
Philipp, B. E.		2		
Piccini, Nicolo			1	
Pixis, Johann Peter	1			
Pleyel, Ignaz Joseph			1	
Pluharz, Carlo			1	
Prandau, Karl	12		5	
Primbs, Michael		1		
Reichardt, Johann Friedrich		1		
Reinecke, Carl	1			
Reissiger, Karl Gottlieb	10			
Reuling, Wilhelm Ludwig	2			
Rolla, Alessandro				1
Romberg, Bernhard	1			
Rossini, Gioacchino	3			
Röver, H.	1			
Rumler, Jean				1
S. C. G. D. W.				1
Salieri, Antonio			20	19
Salomon	1			
Sarti, Giuseppe			1	
Schaffard, Franz		1		
Schgraffer, Jacob				1
Schindelmeisser	1			
Schmid, Anton		1		
Schmidt, Gustav	2			
Schmidt, Peter	1	7		
Scholl, Charles				1
Schubert, Ferdinand		3		
Schubert, Franz	9			2
Schulhoff, Julius	3			
Schulz, Eduard	4			
Schumann, Robert	1			
Sechter, Simon		3		
Seyfried, Ignaz von	1			
Singer, Peter	1			
Spech, Johann			1	
Spohr, Louis	70			

AUTOR	M-1	M-2	M-3	M-4
Spontini, Luigi	2			
Stiel, Heinrich		1		
Storch, Anton M.	1	1		
Strauss, Johann	9			1
Strauss, Joseph	1			
Strazy, Johannes Nepomuck			1	
Stunz		1		
Süssmayer, Franz Xaver				1
Täglichsbeck, Th. (ur.)				1
Tarchi, Angelo			2	
Teyber, Fr.				1
Thibaut				1
Thomas, Ambrois	2			
Trento				1
Tuma, A.		1		
Türck				1
Umlauf, Michael				2
Veit, Wacław Jindrich	1			
Verdi, Giuseppe	1			
Vieuxtemps, Henri	1			
Vürst, R.	1			
Wagner, Richard	5			
Wallace, William Vincent	2			
Wanhal, Johann Baptist				2
Weber, Carl Maria von	14	1		2
Weigl, Jozef	6		2	
Weiss, François				1
Westmeyer, Wilhelm	1			
Wilhelm		1		
Wimmer, Joseph Ed.		1		
Winter, Peter von			1	1
Witzka, C. B.		1		
Wolf, Ed.	1			
Wolf, J. F.		1		
Wolfram	1			
Zbirke kompozicija različitih autora				2
Zellner, Carl Friedrich		3		
Zepharovich, Terese Maria de				1
Zierer, Franz Joseph		45		1

A U T O R	M-1	M-2	M-3	M-4
Zingarelli, Nicola Antonio			6	
Ukupno: 211 autora	466	137	134	138
Ukupno skladbi:		875		

Skupina M-5: Kazališna djela

Drechsler, Joseph (1782—1852)

sign. X. B 2: Ferdinand Raimund, *Der Diamant des Zauberkönigs*; glazba J. Drechsler.

sign. X. B 7: Therese Krones, *Sylphide, das Seefreulein*; glazba J. Drechsler.

sign. X. A 62: Ferdinand Raimund, *Das Mädchen aus Feenwelt oder Der Bauer als Millionär*; glazba J. Drechsler.

Gläser, Franz (1798—1839)

sign. X. B 4: (anonimus), *Das Fest der Handwerker*; glazba F. Gläser.

sign. X. B 9: Karl Meissl, *Arsena die Männerfeindin*; glazba F. Gläser.

sign. X. A 63: Karl Meissl, *Arsenius, Zauberoper*; glazba F. Gläser.

Glöggl, Franz Xaver (1764—1839)

sign. X. B 1: (anonimus), *Das lustige Beilager*; glazba F. X. Glöggl.

Müller, Adolf (1801—1886)

sign. X. B 5: Johann Nestroy, *Nagerl und Handschuh oder Die Schicksale der Familie Maxenpfusch*; glazba A. Müller.

- sign. X. B 8: J. Schick, *Die Entführung vom Maskenball*; glazba A. Müller.
- sign. X. B 16: Kar! Meissl, *Julerl die Putzmacherin, Parodie der Vestalin*; glazba A. Müller.
- sign. X. A 58: Johann Nestroy, *Der böse Geist Lumpaci Vagabundus oder Der liederliche Kleeblatt*; glazba A. Müller.
- sign. X. A 58a: Johann Nestroy, *Die Familie Zwirn, Leim und Kneirim oder Weltuntergang* — 2. Teil des *Lumpaci Vagabundus*; glazba A. Müller.

Müller, Wenzel (1767—1835)

- sign. X. B 6: Huber—Heusler, *Die unruhige Nachbarschaft*; glazba W. Müller.
- sign. X. B 17: Karl Meissl, *Der Kirchtag zu Petersdorf*; glazba W. Müller.
- sign. X. A 59: Ferdinand Raimund, *Der Alpenkönig und der Menschenfeind*; glazba W. Müller.
- sign. X. A 60: Ferdinand Raimund, *Der Barometermacher auf der Zauberinsel*; glazba W. Müller.

Riotte, Philipp Jakob (1776—1856)

- sign. X. B 3: Johann Schickh, *Nina oder Die Wanderung nach einem Mann*; glazba P. J. Riotte.

Schenk, Johann (1761—1836)

- sign. X. A 61: Johann Weidmann, *Der Dorfbarbier*; glazba J. Schenk.

Quodlibet (glazba J. Haydna, Pechatscheka i dr.):

- sign. X. B 10: Matthäus Stegmayer, *Rochus Pumpernickel*, Quodlibet in drei Aufzügen.

Radi veće potpunosti izvještaja spomenimo da u knjižnici Muzeja Slavonije postoji još nekoliko manjih zbirki muzikalija novijeg vremena, koje su ovamo dospjele kao ostavštine nekih osječkih ličnosti (Friml-Antunović, Leović), no tu nema važnije muzikološke građe pa ih nismo sređivali ni inventirali. Ipak treba posebno istaknuti da se u istoj knjižnici čuvaju autografi partitura baleta *Jela Bele* Adamovića Čepinskog (1856—1934) i nešto njegovih rukopisnih skica. To je ujedno najvredniji dio novijeg dijela zbirke.

Muzej Slavonije posjeduje bogatu fotodokumentaciju. Iz zbirke fotografija koje potječu iz dvorca Pejačevićevih u Našicama izabrano

je i presnimljeno oko 40 fotografija koje se odnose na Doru Pejačević i njezinu užu obitelj. Također je presnimljeno nekoliko fotografija Bele Adamovića.

3. Glazbena zbirka franjevačkog samostana u Tvrđavi

I franjevački samostan bio je mjesto gdje se u Osijeku već rano njegovala glazba, i to ne samo crkvena, kako ćemo vidjeti.

Iako su se franjevci u Osijeku naselili već uskoro po odlasku Turaka, kronika samostana govori o prvim orguljama tek g. 1762, kada su došle iz Graza iz radionice vrsnog orguljara Antona Roemera (1723—1779).²⁴ Te su orgulje 1908. zamijenjene sadašnjima, koje je izradila tvrtka Heferer iz Zagreba. Ipak, glazbeni kantuali franjevac iz 1750. pisani su za glas i orgulje, a neki raniji također se pozivlju na orguljsku pratnju, što sve govori da su franjevci morali i ranije imati neke orgulje, vjerojatno skromne male pozitivne.

Postojanje II. izdanja *Cithare octochorde* (Zagreb, 1723) u samostanskoj knjižnici dokazuje da se već rano u toj crkvi njegovalo crkveno pjevanje na hrvatskom jeziku, što je značajno za tadašnji Osijek, grad u kojem su njemački doseljenici sačinjavali glavninu stanovništva.

U tom je samostanu u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća djelovalo nekoliko i za glazbu značajnih ličnosti. Među njima je franjevački profesor teologije o. Ivan Velikanović (1723—1803), koji je u Osijeku 1776. izdao crkvenu pjesmaricu Petra Kneževića (1702—1768) pod nazivom (današnji način pisanja) *Muka gospodina našega Isukersta i plač divice Marije, majke njegove*.²⁵ Isti je autor napisao i dva poglavlja na hrvatskom jeziku o crkvenom pjevanju (1788).²⁶

Zatim bi trebalo spomenuti gvardijana osječkog samostana i kasnijeg provincijala o. Josipa Paviševića (1734—1803), koji je sastavio i tiskom objavio prvi poznati udžbenik figuralnog pjevanja na hrvatskom jeziku (Osijek 1770), ali se — kako izgleda — nije sačuvao ni jedan primjerak.²⁷

²⁴ J. Bösendorfer, *Diarium (...)*, *Starine JAZU*, knj. XXXV, Zagreb 1916. — K. Firinger, *op. cit.*, 74. — M. Malbaša, *op. cit.*, 139. — Anton Roemer bio je svojevremeno u Hrvatskoj vrlo traženi graditelj orgulja, od čijih su se vrsnih radova sačuvale orgulje u kapeli na Trškom vrhu kod Krapine (1761), u Zlataškom Lovrečanu (1762) i u Varaždinskim Toplicama (1765).

²⁵ Malbaša, *op. cit.*, 141.

²⁶ I. Velikanović, *Upućenja katoličanska*, Osijek 1788. — Usp. S. Golenić, *O pjesmarici Marijana Jaića, Sv. Cecilija*, 1973, XLVII/4, 99.

²⁷ Djelo je tiskano u Divaldovoj tiskari u Osijeku. Možda će se pronaći koji primjerak u nekom franjevačkom samostanu u Vojvodini ili u Mađarskoj, osobito u Budimpešti, gdje se nalazilo sjedište kapistranske provincije, kojoj je pripadao niz naših samostana. Nažalost, nije nam poznat točan naslov djela na hrvatskom jeziku već samo na latinskom, kako ga je zapisao

Konačno, također treba spomenuti gvardijana i provincijala o. Marijana Jaića (1795—1858), izdavača pjesmarice *Vinac bogoljubnih pisama* (1827) i opsežnog crkvenog kantuala na hrvatskom jeziku *Napivi bogoljubnih crkvenih pisamah* (1850), što ga je posvetio banu Jelačiću. Jaić je tim svojim kantualom, kako kaže Kuhač, učinio veliku uslugu slavonskim orguljašima i mnogo je pridonio tome da su učitelji i seoski orguljaši »uobičajili liepe naše crkvene popievke«. Kuhač spominje da je ban Jelačić otkupio nekoliko stotina primjeraka tog kantuala i dao ga razdijeliti svim učiteljima i orguljašima Hrvatske i Slavonije, među kojima je i Kuhač tako primio jedan primjerak.²⁸ To će valjda biti razlog da se još danas u mnogim slavonskim knjižnicama može naći primjerak tog kantuala.

Nije samo *Cithara* iz 1723. dokaz da su slavonski franjevci nje govali hrvatsku pobožnu popijevku. Knjižnica skoro svakog njihova samostana posjeduje poneki rukopisni kantual u kojemu će se naći i hrvatskih napjeva, ili *Pismu plačnu B. D. Marije* ili bar prijevod sekven-ce *Dies irae* (»Dan od gnjiva«). Kako su do 1757. mnogi slavonski i srijemski franjevački samostani postojali u sklopu iste provincije, Bosne Srebrne, u kojoj su bili bosanski i neki dalmatinski samostani, to su i ti rukopisni kantuali stizali odanle ili su nastajali na osnovi iz Dalmacije ili Italije donesenih skladbi, odnosno predložaka, kao što će se kasnije vidjeti. No kad su se 1757. slavonski samostani odijelili od dalmatinsko-bosanske provincije Presv. Otkupitelja i ušli u sastav ugarsko-slavonske provincije sv. Ivana Kapistrana, ranije njihovo pjevanje nije doduše odmah odumrlo, ali su novi utjecaji otada sve očitiji. Bilo bi od velike znanstvene koristi kad bi se stvorili uvjeti za temeljito proučavanje glazbene baštine franjevačkog reda hrvatskog Sjevera i Juga, jer rad franjevaca na hrvatskoj crkvenoj pjesmi nije ništa manji po značenju od rada naših pavlina stoljeće ranije.

Zanimljivo je da su franjevci svoje napjeve širili, kako se čini, i pomoću tiskanih letaka. Takav se za sada jedini poznati primjerak čuva u arhivu Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu, a tiskan je vjerojatno u drugoj polovici 18. stoljeća u Osijeku (autor Velikanović?), na što upućuje oblik slova te jezik i pravopis, koji se razlikuje od onoga koji je bio u upotrebi u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Na tom je letku otisnut notni tekst na crtovlju, ispod kojega su hrvatske riječi zabilježene lijepom slavonskom ikavicom. Pri proučavanju franjevačke baštine svakako će trebati uzeti u obzir i takvu građu, za kojom valja tragati.

Ivošević, kod kojega glasi: »Doctrina cantu figuralis seu recta et perfecta semita ad cantu figuralem«. Usp. Malbaša, *op. cit.*, 1. c.

²⁸ Kuhač, *Ilirski glazbenici*, 269.

Glazbena zbirka franjevačkog samostana nije naročito velika, ali je ipak značajna kao važan dio kulturne baštine Osijeka. Tu ima više vrijednih i rijetkih tiskanih djela koja pobuđuju pažnju muzikologa, ali još više takvih koja rječito govore o glazbenoj kulturi i glazbovanju, čime ta zbirka odlično dopunjuje ranije opisane dvije osječke zbirke. Te muzikalije nisu bile ranije popisivane, pa raniji opseg tog fonda nije više moguće sagledati, a još manje saznati što je sve izgubljeno. Stotinu, ni porijeklo tih skladbi nije uvijek moguće sa sigurnošću utvrditi, ukoliko nam kao putokaz ne posluži neka zabilješka na notama ili potpis ranijeg vlasnika.

Znatan dio notnog materijala, slijedimo li potpise, bio je ranije u posjedu pojedinih redovnika, ali i nekih svjetovnih lica. Redovnici vlasnici bili su: već spominjani Josip Pavišević (br. 10), Marijan Jaić (br. 9, 15, 37, 41, 42, 43, 48), Cecilijan Ockl (br. 25), Jakob Kollár, orguljaš u Pečuhu (br. 28, 29, 34, 39), Hipolit Daniesky (br. 52), Kamilo Kolb (br. 109, 115) i svećenik Josip Hegedušević (br. 32). Od svjetovnih lica: Piuković (br. 2, 3), Darer (br. 4), J. N. Hummel, osječki orguljaš (br. 14), Danhelovsky, upravitelj dobara baruna Prandaua (br. 16), Jozef Szczesenyi (br. 26), Josip Streitenberger, prvi nastavnik osječke glazbene škole god. 1834. (br. 31), Piskulić (br. 60), Nikola Dobošević iz Vinkovaca god. 1868. (br. 85). Ukupno je evidentiran 171 kataloški broj sa 186 skladbi koje su djela 115 autora. Na crkvenu glazbu otpadaju 63 kataloške jedinice, na svjetovnu 108, dakle veći dio.

a) *Crkvene skladbe*. — Od 63 kataloške jedinice samo su 23 starijeg datuma (18. — poč. 19. st.), ostalo je novije. Da istaknemo najzanimljivije: Najstarije rukopisno djelo (nedatirano) jest kantual u dva sveska, pisan sredinom stoljeća ili prvih decenija druge polovice (br. 45, 46). Nije poznato tko ga je pisao ili sastavio ni čija je glazba. U prvom svesku ima 6 misa za glas i generalbas (piše »clavicembalo con Canto e Basso«). Iako se stalno izmjenjuju oznake »tutti« i »solo«, odnosno »canto«, neće se raditi o polifoniji, nego o alterniranju dijelova gdje pjeva čitav zbor unisono i glas solo. Čini nam se da je takvo pjevanje karakteristično za starije franjevačko crkveno pjevanje. Drugi svezak sadrži jedan rekvijem, jednu misu i podosta pobožnih napjeva. Zbog muzikološke zanimljivosti oba su sveska snimljena na mikrofilm koji je pohranjen u Muzikološkom zavodu. Dva kasnija rukopisna sveska (kantuala) iz sredine i druge polovice 19. stoljeća zaokružuju sliku franjevačkog pjevanja u toj crkvi, i trebalo bi ih točnije pregledati (br. 74, 75).

Od starijih rijetkih tisaka treba spomenuti tiskani primjerak VIII. ofertorija op. 25 M. Königspergera (1741) i *prvo izdanje* partiture poznate *Nelsonove mise* Josepha Haydna (skladana 1798, tiskana 1803). Ta je partitura bila vlasništvo I. N. Hummela, kako kazuje njegov potpis na notama, čije smo dionice zatekli na koru župne crkve sv. Mihajla, gdje se ta misa izvodila.

Starije rukopisne crkvene skladbe ove zbirke često imaju i odgovarajuće prijepise dionica za veće ili manje instrumentalne sastave, što je dokaz da su se u franjevačkoj crkvi tako izvodile. Po tome zaključujemo da se franjevci nisu odupirali ukusu vremena i da nisu zazirali da za velike blagdane dovedu na kor ne samo pjevače nego i instrumentaliste. Da je takva praksa zaista postojala u ovoj crkvi u 18. stoljeću, dokazuje jedan podatak iz samostanske kronike, prema kojemu su 1773. iz samostana poslali u Đakovo na pontifikalnu misu 3 pjevača, 2 violonista i svog orguljaša (valjda je to bio o. Cecilijan Ockl).²⁹ Da je u samostanu bilo i tada i kasnije ljudi vještih sviranju i drugih instrumenata a ne samo orgulja ili klavikorda odnosno klavira, dokazuju sačuvane muzikalije: svirala se violina, dvije violine, viola, flauta, kasnije i gitara. Za veće su sastave franjevci kao i ostale crkve u gradu uzimali ispomoć svjetovnih glazbenika. Uza sve to čini se da je nekada redovnički kadar bio glazbeno bolje i šire izobražen nego u kasnija vremena.

Kakvi su sastavi svirali u crkvi, vidjet će se iz nekoliko primjera: jedan *Tantum ergo* Marijana Jaića (iz 1825, pod br. 48) pisan je za 2 glasa, 2 violine, 2 klarineta, 2 roga i orgulje, jedna pak misa nepoznatog skladatelja (br. 49) pisana je za 4 glasa, 2 violine, 2 oboe, 2 klarineta, timpane i orgulje, odnosno violončelo. Prema tome raspon se franjevačkih glazbenih misa kretao od jednostavnih vokalnih oblika za jedan ili više glasova uz pratnju orgulja pa do manjeg orkestralnog sastava. Velikih simfonijskih sastava nije bilo.

Među rukopisima novijeg vremena ima nekoliko autografa franjevačkog skladatelja o. Kamila Kolba (1887—1965), koji se nalaze pod brojevima 124, 138, 146, 147, 151, i još tri njegove kajdanke sa skicama i konceptima skladbi (br. 168, 169, 170).

b) *Svjetovne skladbe*. — Od ukupno 108 djela 36 je vokalna glazba za glas solo uz pratnju klavira ili drugih instrumenata, zatim ima dueta, četveroglasnih zborova i djela za zbor uz orkestar te dva oratorija. Sve ostalo je instrumentalna glazba.

Kao posebnu rijetkost i dragocjen povijesni dokument treba spomenuti sveščić njemačkih šaljivih popijevki (br. 10), tiskan kod Lottera u Augsburgu 1733. za 1, 2 i 3 glasa uz pratnju basa ili klavira, na kojemu piše da je bio vlasništvo već ranije spomenutog autora prvog hrvatskog udžbenika glazbe Josipa Paviševića (na notama piše: »Ad Usum P. F. Josephi Pavissevich Lectoris Generalis«).³⁰ Djelo nažalost nije potpuno očuvano (postoji samo dionica basa).

²⁹ Malbaša, *op. cit.*, 1. c.

³⁰ Na našim geografskim širinama zaista neočekivana pojava takve skladbe određenog društvenog značenja teško bi se očekivala u nekom samostanskom krugu. Ta skladba, osim što je kao tisak rijetka, po svojim šaljivim tekstovima karakteristična je za vedru narav Paviševiću, koji je morao

Instrumentalna je glazba zastupana sa 72 katalogske jedinice. Kako se radi o muzikalijama samostanske knjižnice, ponešto iznenađuje da ima tako malo orguljske literature (svega tri djela). Mnogo je bolje zastupljena literatura za klavir solo (25), za 4 ruke (4) i za klavirski trio (1), što dokazuje da je u samostanu bilo dosta vještih klavirista koji su rado svirali klavir. Vrsnost te glazbe dokazuje i jedan sveščić varijacije za klavir I. Vanhala (1739—1813) (br. 25), čiji je vlasnik bio već spomenuti samostanski orguljaš o. Cecilijan Ockl, koji je u tom samostanu djelovao od 1774—1779. Ako te godine uzmemo kao okvirno polazište za postanak tog prijepisa, onda je taj rukopisni primjerak jedan od najranijih sačuvanih u gornjoj Hrvatskoj iz tog vremena. Ako se podsjetimo da je Vanhal tih godina bio još u službi grofa Erdödyja i između 1773. i 1779. češće boravio u Varaždinu, to djelce još više dobiva na značenju. U toj zbirci postoji još jedno rijetko Vanhalovo djelo, koje je tiskano: *Četiri preambula* za orgulje i klavir (br. 4). Od ostalih starijih rukopisnih muzikalija zaslužuje pažnju jedan prijepis iz 18. stoljeća (iz Ocklova posjeda?) Mozartovih varijacija za klavir (br. 23) i 8 varijacija na Mozartovu temu iz *Čarobne frule* abbëa Gelineka (br. 30).

Komorna se glazba nje govala u raznim sastavima: klavir i violina (3) ili flauta (2), dua za dvije violine (5), duo za violinu i flautu (1) i violinu i čelo (1), komorna glazba uz pratnju gitare za sastave: violina — gitara, flauta — gitara, dvije flaute — gitara, violina — flauta — gitara i viola — flauta — gitara. Sve to dokazuje da su redovnici bili vješti sviranju na više instrumenata i da su rado glazbovali, što osobito vrijedi za generaciju Marijana Jaića. Nije zato neobično da šest muzikalija nosi njegov potpis. Četveroručne skladbe za klavir dolaze iz posjeda pečuškog orguljaša o. Jakoba Kollára (br. 28, 29, 34, 39). U zbirci se nalazi i jedna skladba Đure Arnolda, iako u prijepisu: to je sveščić njegovih mađarskih plesova (br. 26).

Biblioteka se može ponositi još jednim *prvim izdanjem* djela Josepha Haydna, klavirskim izvatkom oratorija *Stvaranje svijeta* (br. 13), tiskanim u Beču kod Artarije 1800. godine (Hob. II, str. 38), a priredio ga je Sigmund Neukomm.

U zbirci postoji i jedno djelce zagrebačkog skladatelja Antuna Stöckla (1850-1902), koji je navodno mnogo skladao ali su se njegove skladbe pogubile. To je autograf kvinteta za gudače u jednom stavku (br. 35), djelo do sada nepoznato.

biti dobar i vješt pjevač te glazbeno temeljitije obrazovan. Opširan i kitnjast tekst naslova po običaju vremena točno naznačuje karakter i namjenu glazbe, pa ga čitava donosimo: »Ohren-vergnügendes und Gemüth-ergötzendes Tafel-CONFECT, bestehend in 12 kurzweiligen Sing-oder Tafel-Stücken von 1, 2 oder 3 Stimmen, mit einem CLAVIER oder VIOLONCELLO zu accompagnieren, zur angenehmen Zeit-Vertreib und Aufmunterung melancholischen Humeurs aufgetragen und vorgesetzt von einem recht gut-meinenden Liebhaber. Im Jahr, VVo Man hler fröLICH VnD LVstIg VVar (= 1733). BASSO. Zu finden bey Johann Lotter in Augspurg«.

Sve su ostale muzikalije pretežno djela starije operne literature, zatim plesne, salonske ili instruktivne, najčešće u udezi za klavir ili neki manji sastav. Sliku sadržaja franjevačke zbirke upotpunit će slijedeći pregled:

PREGLED IMENA AUTORA I BROJA NJIHOVIH DJELA
U KNJIŽNICI FRANJEVAČKOG SAMOSTANA

AUTOR	Crkvena djela		Svjetovna djela		Ukupno
	Rkp.	Tisk. lit.	Rkp.	Tisk. lit.	
I	2	3	4	5	6
<i>Andrić, Josip</i>				1	1
Anonymus	11		9	6	26
<i>Arnold, Györg</i>			1		1
Auber, Daniel-François			1		1
Bach, Johann Sebastian				1	1
<i>Barborić, M.</i>		1			1
Beethoven, Ludwig van				1	1
Bevilacqua, Mathieu				1	1
Beyer Ferdinand				2	2
Bibl, Rudolf-Stapf, Ernst (ur.)		1			1
Bortnjanski, Dmitrij	1	1			2
Bosworth et Co. (ur.)		1			1
Brahms, Johannes				1	1
<i>Brajša-Rašan, Matko</i>				1	1
<i>Canjuga, Anselmo</i>		3			3
Cant, Josephus			1		1
Carulli, Ferdinando			1		1
Chopin, Frédéric				1	1
<i>Crnkovački, Pero</i>	1	1			2
Czabaun, Joh.				1	1
Dancsa, Charles				1	1
Diabelli, Anton			2		2
Donizetti, Gaetano			1		1
<i>Dugan, Franjo</i>	1	1			2
Dussek, Jan Ladislav				1	1
<i>Đorđević, Vladimir R.</i>				1	1
Eggeling, Georg				1	1
Emmenrich, Robert	1				1
Fetras, Oscar				1	1
Förster, Josef Bohuslav		1			1
Förster				1	1

1	2	3	4	5	6
Gelinek, Josef			1		1
Göbler, C. A.			1		1
Gounod, Charles				1	1
<i>Greči, Norberto</i>	1				1
Grieg, Edvard				1	1
Grossjohann, F.				1	1
Hall, L.				1	1
<i>Hatze, Josip</i>				1	1
Haydn, Franz Joseph			1	2	3
Heller, M. P.				1	1
Henneberg			1		1
Herold, Ferdinand			1		1
Hermann, Friedrich			1		1
Horák, Antonin Vojtech	1				1
Hunyady			1		1
<i>Ipavec, Benjamin</i>	1				1
<i>Jaić, Marijan</i>	1				1
Joos, Oswald			1		1
Kauer, Ferdinand				1	1
<i>Kolb, Kamilo</i>	12	2		3	17
Königsperger, Mariano		1			1
<i>Konjović, Petar</i>				1	1
Krentzlin, Richard				1	1
<i>Krnic, Boris</i>				1	1
Krommer, F.			1		1
<i>Kuhač, Franjo Šaver (ur.)</i>				1	1
L. P. R. L.				1	1
Lanner, Joseph			1		1
Löw, Josef				1	1
Lütgen, B.				1	1
Martinek, F. E.				1	1
Martini, A.			1		1
<i>Matz, Rudolf</i>				1	1
Michl, Josip				1	1
<i>Modrian, Slavko (ur.)</i>				1	1
Morelly, Fr.				1	1
Moscheles, Ignaz			1		1
Mozart, Wolfgang Amadeus			1	2	3
<i>Muhvić, Ivan</i>				1	1
Müller, F.				1	1
Neubauer	1				1
<i>Novak, Vilko</i>				1	1

1	2	3	4	5	6
Perosi, Lorenzo		1			1
<i>Pintarić, Fortunat</i>	1				1
Piutti, Carl		1			1
Pixis, Rodolphe				1	1
Pleyel, Ignaz			1	1	2
Prisinger, Louis				1	1
Raymann			1		1
Resnitschek, Josef				1	1
Rheinberger, Josef		1			1
Rosel, F.			1		1
<i>Rosenberg-Ružić, Vjekoslav</i>			1		1
Roskoschni, Josef				1	1
Rossini, Gioacchino			4	3	7
Rosso, Roberto		2			2
Rubinstein, Anton				1	1
<i>Sattner, Hugolin</i>		2			2
Schiederemair, Ludwig	1				1
Schispl, Josef	1				1
Schlick, J. C.				1	1
Schubert, Franz				1	1
<i>Slovenec</i>			1		1
Smith, Sydney				1	1
<i>Sokol, Bernardin</i>		1			1
Sponholtz, A. H.				1	1
<i>Stöckl, Antun</i>			1		1
<i>Stöhr, Antun</i>				1	1
<i>Stojanović, Josip</i>				1	1
Strauss, Johann			1	2	3
<i>Širola, Božidar</i>				6	6
o. Teofil	1				1
Theumert, Edmond				1	1
Tschaikovsky, Peter			1		1
<i>Unger, Makso</i>				1	1
Vanhal, Johann		1	2		3
Vaullaire, Waldmar		1			1
Veit, Václav Jindřich				1	1
<i>Vilhar, Franjo Serafin</i>				1	1
<i>Vodopivec, Vinko</i>				1	1
Winter, Peter von				1	1
Woth			1		1
<i>Zajc, Ivan</i>				1	1
Zopff, Hermann	1				1

Zvonař, Josef Leopold

1 1

Ukupno: 115 autora	37	23	44	82
Ukupno skladbi:	60		126	186

U ovaj popis nisu uvrštena dva rukopisna kantuala iz prve polovice 19. stoljeća (sign. 74, 75), dva rukopisna *Martyrologiuma in Vigilia nat. Domini N. J. Christi* (sign. 51, 73), te po jedna zbirka muških zborova (sign. 143) i raznih crkvenih kompozicija (sign. 59).

Pregled ne bi bio potpun kad ne bismo spomenuli još neka značajnija djela koja se čuvaju u samostanskoj knjižnici a pretežno spadaju među rijetkosti. U ovaj popis nisu uvrštena jer su već ranije inventirana u fondu biblioteke i imaju signature.

Osim već ranije spomenutog rijetkog drugog izdanja *Cithare octochorde*, tu postoji rijedak primjerak tiskanog glazbenog udžbenika na latinskom jeziku Joannesa Baptiste de Marinisa pod naslovom *Clavis cantus ecclesiastici seu modus intonandi et cantandi* (...), tiskan u Rimu 1661. kod Nikole Angela Tinassija (sign. XIII E 12).^{30a}

Zanimljiv je i tiskani svezak crkvenih vokalnih skladbi nekog franjevačkog sastavljača pod nazivom *Antiphonae* (...) *et Hymni, Hymni cantandi in processione Resurrectionis* (...) *pro usu ecclesiarum provinciae S. Joannis Capistrani Ord. min. reg. obv.*, tiskan u Budimu 1836. u tiskari Kraljevske akademije nauka (sign. XIII G 14). To djelo sadrži napjeve koji su se pjevali i po slavonskim franjevačkim samostanima. Te bi napjeve trebalo proučiti i usporediti s onima u Jaićevim pjesmaricama.

Postoji i mali rukopisni sveščić *Gesangbuch für Anton Oberritter in Cseb*, koji sadrži mise i duhovne skladbe neutvrđenih autora. Vjerojatno je Anton Oberritter član poznate osječke orguljaške obitelji.

Primjerak Jaićevih *Napiva bogoljubnih* (1850) čuva se pod sign. LXIV.

4. Glazbeni rukopisi i glazbena djela u ostalim slavonsko-srijemskim franjevačkim samostanima. —

Iskoristivši priliku poduzetog boravka u Osijeku, obišli smo

^{30a} Enciklopedije poznaju dvojicu de Marinisa, od kojih vjerojatno nijedan nije autor našeg udžbenika. *Giovanni de Marinis* iz Barija spominje se 1596. kao kapelnik tamošnje katedrale i skladatelj više svezaka madrigala, međutim nitko ne spominje da bi bio autor nekog udžbenika. Drugi, *Battista (Giovanni) Marino*, rođ. 1569. i umro 1625. u Napulju, pjesnik i autor djela *Dicerie Sacre*, u kojemu ima i *La Musica sopra le sette parole dette la Christo in Croce* (usp. J. G. Walther, *Musikalisches Lexikon*, Leipzig 1732, 385), također se ne može smatrati autorom udžbenika. Posebno je zanimljivo da u leksikonu RISM-a tom djelu nema spomena, pa se čini da je zaista rijetko.

i franjevačke samostane u Našicama, Vukovaru, Šarenggradu, Iloku, Slavonskom Brodu i Virovitici. Osim Virovitice svi su ti samostani ranije spadali pod slavonsko-ugarsku provinciju sv. Ivana Kapistrana (još ranije bosansko-dalmatinsku Presv. Otkupitelja), pa u određenom smislu čine jednu cjelinu. O rezultatima našeg obilaska donosimo kraći osvrt.

Našice. — Ures knjižnice čine dva krasno oslikana rukopisna kantuala, a značajan je i jedan stari talijanski glazbeni priručnik iz 1687. godine. Prema nekim ranijim nagovještajima očekivali smo da će se u samostanu naći i muzikalija, ali u ovom času o njihovu postojanju nije nitko ništa znao, a mi nismo imali mogućnost da zavirimo u knjižnicu. To pitanje stoga i nadalje ostaje otvoreno kao i očekivanje da će se u Našicama, tom sijelu obitelji Pejačević, koja se od davnine bavila glazbom, naći i muzikalija starijeg ili novijeg datuma.

a) Prvi kantual, *Jakobovićev*, pisan je 1725. Sastavio ga je »iz knjiga velečasnog gospodina patra Filipa Kapošvarca« (i vjerojatno također oslikao) Matija Jakobović, franjevac. Iz te rečenice saznajemo da je Filip Kapošvarac posjedovao muzikalije iz kojih je Jakobović, a tako možda i drugi, prepisivao u njegovu kantualu sadržane napjeve. Ta količina nota također ukazuje na to da je Kapošvarac imao širu i bolju glazbenu naobrazbu, koju je nedvojbeno stekao u nekoj stranoj sredini, vjerojatno u Italiji kad je bio na studijama. Na to ukazuje i ime franjevačkog skladatelja da Budrija, kojega ćemo još susretati. Bilo bi svakako od velike koristi kada bi se netko iscrpnije pozabavio Kapošvarčevom biografijom, jer je on u 18. stoljeću svakako najznačajniji franjevački glazbenik i glazbeni stvaralac, pa bi se lakše moglo razlučiti što se može pripisati njemu, a što drugima. Za sada nam je poznata svega jedna sigurna skladba, a to je *Božićna misa*, koja je sadržana upravo u Jakobovićevu kantualu. Prvi je utisak o njevoj glazbenoj vrijednosti dosta skroman, što ne znači da ostali mogući Kapošvarčev rad nije značajniji.

Kantual nosi signaturu As IV 8, u kvartu (21 x 16,5 cm), čiji je kožni uvez podosta oštećen i nagrižen od crvi, pa bi restauriranje tog rukopisa bilo prijeko potrebno. Nažalost, oštećen je i od nepoštenih ruku: kako je iluminiran lijepim početnim inicijalima i vinjetama na završetku svake skladbe, neke su barbarske ruke iskidale više stranica i izrezale više oslikanih dijelova. Originalna paginacija nije postojala, već neka kasnija (olovkom), koja zbog iskidanih stranica više ne odgovara sadašnjem stanju. Zbog snimanja, koje je u cijelosti izvršeno (mikrofilm se nalazi u Muzikološkom zavodu), provedena je nova paginacija (također olovkom), koja odgovara sadašnjem stanju i seže od 1. do 252. stranice. Likovna je oprema naivna, ali karakteristična: u vinjetama variraju lisnati biljni i cvjetni motivi kakvi se susreću i u šarama na poznatim slavonskim tikvicama, pa nema dvojbe da je iluminator bio Slavonac.

Na str. 1. čitamo: »Liber Missarum Quas ex libris Re(vere)ndi P(at)ris Phillippi a Capusvar Ord(inis) Min(or)um S(ancti) Patris Fran-

cisci Obs(ervan)tium Anno 1725 Die 22 Junii excerptis Matthias Jacobovich.« — Rukopis sadrži 17 misa i (danas) 35 misnih latinskih popijevki. Kod mise br. 10 zapisano je: »Messa di Pastorella del SSmo. Natale composta del P. Philippo Capusvar.« Kantual sadrži dionicu glasa dok je svezak za orgulje izgubljen, nije pronađen ili nije ni postojao. U kantualu se pisar nigdje ne poziva na orguljski svezak, kao u drugim franjevačkim kantualima.

b) Drugi kantual, *Kapošvarčev*, iz 1737, nosi naslov *Liber Cantus*, što pretpostavlja i *Liber Organo*, koji više ne postoji. Nosi signaturu As IV 9, folio (34 x 22,5 cm), novija paginacija olovkom od 1 do 210. Sačuvan je u potpunosti i najljepši je od svih franjevačkih rukopisnih kantuala. Čitav je ispisao i sam iluminirao o. Filip Kapošvarac, koji je pisao mnoge kantuale.³¹ Ipak, ovaj je najljepši. Kitnjasti i barokni ponešto blagoglagoljivi naslovi i uvodi pojedinim poglavljima svakoga od četiriju odsjeka rukopisa uvijek nose ime Kapošvarčevo i godinu 1737, kada je kantual nastao. Zbog posebne važnosti ovog rukopisa dajemo njegov sadržaj.

Naslov prvog odjela (str. 1) glasi: »CONSONAS DISSONANTIA in qua multiplicis vocis amicum dissidium et DEUM ludendo colit et hominem saliendo commendat seu Libellus Cantorum Sacrorum in quo viva vox pneumatica voce adjuncta facilitatem harmonicam pondere regularum pressa exhibet. Compilatus per me Patrem Fratrem Philippum ꝑ Capusvar Anno Domini M: DCC:XXXVII.« — Odatle se vidi da je Kapo-

³¹ L. Županović spominje dva Kapošvarčeva kantuala u Slavonskoj Požegi (iz 1719. i 1720), dok o. Paškal Cvekan drži da je i jedan iz Vukovara njegov (iz 1735), o čemu kasnije. Kad bi se pregledali samostani kapistranske provincije u Vojvodini ili u Mađarskoj, možda bi ih se još pronašlo. — *Filip iz Kapošvara ili Kapošvarac* (rođen u Kapošvaru prije 1700. — umro u Našicama 21. IX. ili XI. 1755) značajna je ličnost, koja zaslužuje najveću pažnju. Kao franjevac bio je vrstan »propovjednik, pjesnik marijanskog kulta, zapišivač i obrađivač pučkih crkvenih pjesama (podv. L. Š.), crtač minijaturist, administrirao u slavonskim župama pod upravom franjevačke provincije Bosne-Srebreničke, a najduže se zadržao u našičkom franjevačkom samostanu, gdje je i umro« (podatak zahvaljujem pismenoj obavijesti dra Ive Bognera, sveuč. profesora u Osijeku). Prema tome, pred istraživače se stavlja zadatak: proučiti do koje se mjere Kapošvarčeve marijanske i druge popijevke u glazbenom pogledu mogu dovesti u vezu s pučkom popijevkom ili se tu radi o stavljanju hrvatskih tekstova pod vlastitu, ili još vjerojatnije tuđu importiranu glazbu. Na činjenicu da se ovdje najvjerojatnije radi o pokušaju presađivanja na slavonsko tlo pjevanja kojega su njegovali dalmatinski franjevci, koji su tiskom objavili čitav niz pjesmarica, upućuje jedno mjesto u uvodnoj riječi trećem odsjeku s hrvatskim napjevima u Kapošvarčevu našičkom kantualu iz 1737, koje je skoro doslovan citat preuzet iz pjesmarice franjevca Tome Babića (1680—1750) *Cvit razlika mirisa duhovnoga (...)*, čija je dva od najranijih izdanja (1726, 1735) mogao posjedovati i Kapošvarac. (Usp. J. Bezić, *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području*, Zadar 1973, 190). Koliko je tekstova ili napjeva Kapošvarac odatle preuzeo u našički ili ostale kantuale, treba tek uspoređivanjem utvrditi.

švarac sastavio kantual za pjevanje uz pratnju orgulja, što znači da su orgulje u našičkom samostanu postojale svakako već prije 1737. U uvodnoj riječi tog odsjeka Kapošvarac najprije objašnjava kako kantual nije tako bogato urešavao da služi oku za nasladu nego da izrazi svoje štovanje Boga. U nastavku gotovo s humorom upozorava čitaoca neka ne očekuje da neće naići na mane, jer ni Raj zemaljski nije bio bez njih. Uvijek će se naći, kaže dalje, takvih koji vrebaju na tuđe greške, pa kad koju pronađu, prevraćaju očima i pogledavaju se, nalikujući tako starom raku koji grdi svoju mladunčad što ide natraške, a sâm nije kadar ići drugačije. Tako i pjevač običava progoniti pjevača što aljkavo pjeva a sâm ne pjeva bolje. Kapošvarac na kraju priznaje da je u taj svoj rad uložio mnogo truda rađajući dane i noći. Nakon tih uvodnih riječi slijedi 16 misa posvećenih pojedinim svecima.

Drugi je odsjek bio namijenjen orguljskoj glazbi i temeljima glazbe, ali prazne stranice govore da je ostao nedovršen. Izrađene su samo kratke upute u čitanje ključeva, notnih vrijednosti, mjera i ostalih muzičkih oznaka. Orguljske je preludije propustio upisati.

Treći je odsjek najzanimljiviji jer sadrži pobožne napjeve isključivo na hrvatskom jeziku, koji su imali služiti za pjevanje u razno doba crkvene godine. Tu naslov i uvodnu riječ Kapošvarac piše na hrvatskom jeziku; zbog važnosti donosimo ih u cijelosti.

U naslovnom dijelu govori se o sadržaju (dajemo u modernoj grafiji): »Počimaju Različite Duhovne Pisme od Blažene Dvice Marije, koje se običaju pivati uz Advenat kad se zornice govore. Iza ovi(h) slide udilj druge veoma bogoljubne i kripostne, za dušah spasenje i ganutje grišnika na poznanje uvrđijenja Božega i pokore činjenja, koje se takodjer pivaju u vrime od svete korizme i posta; koje skupi, sabra i ispisav u ove knjige stavi otac fra Philip Kapušvarac (sic!), reda S. Otca Frančeska male Bratje, Godišta posli porođenja Isusova 1737« (str. 127). Svrhu pak radi koje donosi pjesme na hrvatskom jeziku tumači u predgovoru ovako: »Bogoljubnomu štioću. Dragi brate štioče, kada ti zapanu ove knjige posli moje smarti u tvoje ruke, nemoj štogod zamiriti momu govorenju, zašto (= jer!) je u naš jezik mučno pisati latinskim slovni. Apak u naš jezik na mlogo načinah ljudi govore, u svakom kraljestvu različito, da se jedva mogu medju sobom razumiti: u Bosni na jedan način govore, u Poloniji (= Poljskoj, op. L. Š.) na drugi, u Moskovi (= Rusiji, op. L. Š.) na treći, Harvati na četvrti, i taka (!) od ostalih vilajetah svaki pair (možda »paor« = seljak?, op. L. Š.) na svoj način. I tako, kako sam rekao na početku, dragi brate, ako što tebi ne bude ugodno u ovi(h) slideći(h) duhovni(h) pisma(h), koje što od kuda sabra(h) i skupi(h) i u ove knjige stavi(h), namisti ti na svoj način kako bolje znadeš i umideš s tvojim razumom i pametju. Drugo imadu znati mudri ljudi i naučni, da ove pisme nisu stavite za nji(h), nego za dicu koja gube vrime zaludu, neka se zabavljaju u stvarih duhovni(h), na-

učivši pivajući, kakonoti pastiri i drugi koji gube vrime po vazdan. Zato mi mudri imadu oprostiti, budući da oni mogu imati knjigah od svake varste, zašto (= jer) se nemore i mudrim i ludim zajedno ugoditi.« — Slijedi 46 napjeva te tri rekvijema (sekvenca *Dies irae* donosi se na latinskom i hrvatskom jeziku).

Četvrti odsjek sadrži samo latinske napjeve (himne, kantike). O autorima glazbe koju sadrži kantual nema nikakvih podataka. Kapošvarac navodi da je popijevke »skupio, sabrao i ispisao«, pa očito nisu njegove, nego tuđe. Svega jednom otkrio je i autora, i to na str. 205, gdje zapisuje: »Martyrologium compositum per R. P. Antonium da Budrio Anno 1722«, pa se valjda radi o nekoj (objavljenoj?) zbirci napjeva iz 1722. o. Antonia da Budrio, talijanskog franjevca čijih se više skladbi nalazi u jednom kantualu u Vukovaru.

Razloživši namjenu koja ga je vodila pri sastavljanju trećeg odsjeka s hrvatskim napjevima, Kapošvarac se izjašnjava za poznatu katoličku prosvjetiteljsku liniju, koju pratimo još od isusovačkih pisaca Nikole Krajačevića (1582—1653) pa do Jurja Muliha (1694—1753), koji je Kapošvarčev suvremenik. Kako se iz tog kantuala vidi, tim su se nastojanjima priključili i slavonski franjevci. No svakako iznenađuju Kapošvarčeva obrazlaganja u vezi s jezikom koji smatra »našim« i kojim piše. On pod »našim« očito podrazumijeva i ostale slavenske jezike, slijedeći valjda ideje Jurja Križanića, Pavla Rittera Vitezovića i drugih.

I ovaj nadasve važan kantual, koji bi mogao biti od ključne važnosti u proučavanju svih Kapošvarčevih poznatih kantuala, snimljen je u cijelosti na mikrofilm i pohranjen u Muzikološkom zavodu.

c) U knjižnici postoji i vrijedan tiskani glazbeni udžbenik koji nosi naslov: *Breve metodo per fundamento e con facilità apprendere il canto fermo*, divisio in tre libri (...) Del Padre F. Fabricio Tettamanzi da Milano, predicatore de' Minori Osservanti. Tiskan je u Milanu kod Federica Agnelija 1686. To je rijetko i vrijedno djelo.^{31a}

V u k o v a r. — Po sačuvanim glazbenim rukopisima taj je samostan najbogatiji. Postoje li i druge muzikalije ili kakvi stari glazbeni udžbenici ili djela, nismo mogli razviditi ni dobiti pouzdanu informaciju. Zapravo smo ih očekivali jer je baš u tom samostanu, kao jedinom u Hrvatskoj, Kuhač pronašao prijepis iz 18. stoljeća donedavna jedine poznate simfonije Amanda Ivančića (partitura se nalazi u Kuhačevoj zbirci u Arhivu Hrvatske), koju je 1971. objavio Lovro Županović. Taj bi prijepis mogao biti dokaz da se spomenuta simfonija u Vukovaru izvodila. Također je već spomenuto da je Kuhač u knjižnici tog samostana vidio

^{31a} Djelo je evidentirano u leksikonu RISM-a s napomenom da je na naslovnoj strani otisnuta godina 1636. pogrešna (tako je i na našem primjerk) i da ima biti 1686. Evidentirano je u dvadesetak knjižnica u 7 zemalja (Jugoslavija nije među njima). Fra Fabrizio Tettamanzi rođen je oko 1650 (Eitner IX, 386).

Jaićevu kajdanku,³² pa smo očekivali da će biti i više Jaićevih stvari ili muzikalija. Nadamo se da će se kojom drugom prilikom ipak još nešto pronaći.

U knjižnici se čuva 5 rukopisnih kantuala, koje smo imali u rukama:

a) Kantual *Josipa Marije Cordansa*, iz 1750, veliki folio (50,5x35,5 cm), I—III + 297 str., sign. XII G 9. — Taj kantual u stvari pripada osječkom samostanu, kako se čita na naslovnoj strani (fol. III): »CHORVS seu MISSAE CHORALES PRO CONVENTU S. CRVCIS ESSEKINI«. Iz vinjete na istom listu saznaje se da ga je u Veneciji sastavio franjevac Josip Marija Cordans u franjevačkom samostanu della Vigna: »R. P. Josephmaria Cordans Venet. Ord. Min. Regul. Observ. S. P. N. Francisci scribebat in Conventu Vineae Venetiarum Anno Jubilaei 1750«. To je jedan od mnogih posve identičnih kantuala koje je 1750. propisao general i definator reda o. Josip Janković, kako se čita na idućoj strani: »Ut praesens liber Choralis, qui ad Majorem Dei Gloriam ordinatus in omni functione solemni ab omnibus exacte observetur stricte praecipimus etque mandamus, Fra Josephus Jankovich, Minis. Generalis et Diffinitor sui Ordinis, mp.« Takve je kantuale Janković nabavio za sve samostane svoje provincije, čime je unificirao crkveno pjevanje.³³ U tom kantualu ima 13 misa posvećenih različitim svecima, 1 rekvi-jem, kao i 3 Tantum erga. Taj osječki kantual najbolje je očuvan od svih koje smo zatekli (Vukovar, Šarengrad, Ilok).

b) Drugi *Cordansov* kantual iz 1750, identičan onomu pod a) (sign. XII G 8), pisan je za vukovarski samostan, kao što piše: »CHORVS seu MISSAE CHORALES pro conventu SS. Apostolorum Philippi et Jacobi Valcovarini«. Taj kantual ima jedini među sličnima i odgovarajuću orguljašku knjigu, na koju se u tekstu prvog kantuala stalno u indeksu poziva. Knjiga je ponešto oštećena, ukoričena u dosta istrošen kožni uvez, vel. 22,5x30 cm, nema naslovnog lista, a sadrži 204 strane. Svezak je sadr-

³² Kuhač, *op. cit.* 130 i 269.

³³ Nije puka slučajnost da iz 1750. godine posjedujemo pet potpuno identičnih sačuvanih kantuala. Po svoj su prilici sačinjeni po nalogu generala franjevačkog reda u Rimu, koji je nastojao hitno provesti u život direktive sadržane u enciklici pape Benedikta XIV. »Annus qui« iz 1749, koja ima glazbenoreformatorski karakter i objavljena je jamačno kao reakcija na zloupotrebe u primjeni kazališnog stila napuljske škole u crkvenom pjevanju. U toj se enciklici traži da se glazba ponovo vrati u okvire zaključaka Tridentskog koncila, otklanja se i zabranjuje kazališni stil u crkvenoj glazbi, primjena nekih glazbala pri bogoslužju kao i sudjelovanje pjevača-kastrata. Zadaci bi glazbe u bogoslužju bili poticanje na pobožnost i emotivno djelovanje na duševnost vjernika, uzimajući u obzir liturgijski čin i s njim skopčanu pobožnost, dajući s druge strane glazbom ipak i vanjsko svečanje obilježje tom činu. U duhu te enciklike a na poticaj bečkog nadbiskupa Trautsona carica Marija Terezija donosi g. 1754. i neke službene odredbe. Usp. R. Flotzinger-G. Gruber, *op. cit.*, II, 100.

žajno bogatiji od svog kantuala za niz upisanih himni i crkvenih napjeva na latinskom jeziku.

c) Treći kantual, po mišljenju o. P. Cvekana također *Kapošvarčev*, potječe iz 1735. Kožni uvez vel. 30,2 x 22 cm, sign. XII G 1, nedostaje mu naslovna strana i prva tri lista. Nova paginacija teče od 1 do 116. Na str. 47. piše: »Coventus Valcovariensis PP. Franciscanorum 1735«, a na str. 116: »Spectat ad Conventum Sanctorum Apostolorum Philippi et Jacobi Anno Millesimo septingentesimo quadragesimo 3tio, Die vero Ima Januarii« (1. siječnja 1743). Sadrži 4 mise i 1 rekvijem, zatim 18 latinskih i 20 hrvatskih napjeva. Hrvatski napjevi naročito su zanimljivi, pa su i oni i indeks snimljeni na mikrofilm.

d) Kantual *Franje Vukovarca* iz 1722, sign. XII F 3, ima kožni uvez, I—III + 100 str., vel. 29x22 cm. Na fol. II nalazi se cvijećem uokviren medaljon, u kojem piše: »Missae compositae per R. P. Fr. Franciscum de Budrio ac descriptae per Fr. Franciscum de Walcovarino Prov. Bosnae Arg(entin)ae Alumnum Ferria die 1722.« To je vrlo važna bilješka jer po njoj saznajemo da su sve mise djela talijanskog franjeva Franjesca da Budrija, čijeg imena nema u enciklopediji *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* ni u Eitneru. Kantual je prepisao franjevački pitomac Franjo Vukovarac, pa tako saznajemo za još jedno ime franjevačkog skriptora 18. stoljeća. Svezak sadrži 28 misa (samo je zadnja dvoglasna, ostale su jednoglasne), dok su popijevke na latinskom i hrvatskom jeziku jednoglasne i dvoglasne. Ipak, nisu baš sve mise Budrijeve; misa br. 21 djelo je oca Francesca Milana iz Bologne (»Messa del P. Francesco Milano di Bologna«).

e) Orguljaški svešćić, bez signature, dosta slabo pisan, sastavio je za svoju upotrebu fra Antun Sandukčić iz Cernika 23. travnja 1732. (»Ad simplicem usum Fratris Antonii Szandukčić a Czernik Anno 1732 die 23 Aprilis«). Nakon različitih kantika u svesku ima 5 kraćih orguljaških stavaka (Bergamasca, Conceta, Praeambulum, Pastorela, Fuga). Veličina 15x22 cm.

f) Maleni notni svezak, sign. XII F 1, nosi naslov »Feria Quinta in Coena Domini«; pisan je koralnim notama.

Šarengrad. — Knjižnica nije sređena ali je ipak bio moguć bar površan uviđaj, na osnovi kojega se nije moglo zaključiti da tu ima bilo kakvih muzikalija. Međutim, nije isključeno da će se naći koji tiskani glazbeni udžbenik ili pjesmarica. U samostanskom su muzeju izložena dva rukopisna kantuala. Jedan je već poznati *Cordansov* kantual iz 1750, pisan za samostan u Šarengradu: »CHORVS seu MISSAE CHORALES pro conventu SS. Apostolorum Petri et Pauli Sarengradini Anno Jubilaei 1750, diligentia et industria A. R. P. Josephi Jankovich Mri. Provincialis et Deffinitoris Generalis ordinis procuratum«. Sadrži 13 misa, 1 rekvijem, 3 Tantum erga i 1 Asperges me. Vel. 48x34 cm, 269 strana.

Drugi je označen kao LIBER SECUNDUS, iz 1749. Izvrsno je očuvan, u bijelom kožnom uvezu, vel. 30,7x23,5 cm, ima 140 strana. Na kraju knjige (nakon indeksa, koji je snimljen) piše: »Finis hujus II-di Libri Nascicis (= Našicis!) in Conventu S. Antonii Paduani Anno Domini MDCCXLIX Mensis May die 7ma« (tj. 7. svibnja 1749). Po tomu se čini da se radi o orguljaškoj knjizi koja pripada nekom našičkom kantualu koji nismo zatekli. Knjiga je pisana u Našicama, ali se ne zna tko ju je pisao. Sadrži 19 misa te kantike i antifone.

Iločki. — U knjižnici postoji samo:

a) *Cordansov* kantual iz 1750, iločki: »CHORVS seu MISSAE CHORALES pro conventu S. Ioannis Capistrani Illokini Anno Jubilaei 1750.« (O tom je kantualu pisao S. Golenić, *Sv. Cecilija*, 1976, str. 12). Signatura F-308.

b) Četiri lista nekog graduala pisanog na pergameni, vjerojatno početkom 17. stoljeća (bez signature).

c) Glazbeni udžbenik fra Andreje di Modena, tiskan u Rimu 1690. (o njemu je pisao S. Golenić u *Sv. Ceciliji*, 1976, str. 11—12) Nosi signaturu C-29.

d) Pjesmarica s tekstovima popijevki, bez nota, tiskana u Novom Sadu 1790, autor nepoznat (sign. A-329).

e) Njemačka pjesmarica, tisak kraja 18. ili poč. 19. stoljeća (sign. F-106).

f) Mala rukopisna crkvena pjesmarica (sign. F-294), s notama, sastavljač i pisar Hilarij Zdviskay a Buda, šarengradski novak 1827 (1824?)

g) Njemačka pjesmarica s tekstovima, bez nota, tiskana u Budimu 1849, sign. C-213.

h) drugo izdanje zbirke *Cithara octochorda*.

U toj se knjižnici pod sign. C-287 čuvaju originalni rukopisi latinskih propovijedi Filipa Kapošvarca, u kojima se nalaze crtane vinjete nalik onima u njegovim kantualima.

Slavonski Brod. — I u tom se samostanu čuva poznati Cordansov kantual iz 1750, koji je pripadao dokinutom franjevačkom samostanu u Đakovu. Tu postoji i sačuvana orguljaška knjiga *ORGANO seu Liber Choralis pro Conventu Immaculatae Conceptionis Diakovae 1751*, koja pripada gornjem kantualu. Orguljaški je svezak bogatiji od kantuala za niz dodanih kantika, himni, litanija i Tantum erga. (Oba je rukopisa opisao Paškal Cvekan u *Sv. Ceciliji*, 1977, str. 75). — Čini se da u knjižnici nema muzikalija, no nije posve sigurno nema li koji stari tiskani udžbenik ili pjesmarica.

Virovitica. — Premda taj samostan nije pripadao kapistranskoj provinciji poput svih ostalih samostana koje smo obišli, posjetili smo ga sada jer je bio lakše dohvatljiv iz Osijeka nego iz Zagreba. U knjižnici se čuvaju samo dva rukopisna kantuala: jedan virovitičkog

samostana iz 1736, dok je drugi, također pisan u prvoj polovici 18. stoljeća, pripadao bivšem križevačkom samostanu.

a) *Virovitički* kantual iz 1736, signatura N a 2, vel. 34x23 cm, I—338 str. Na koricama u ovalu: F. A. SC. M. i 1736. Na prvoj stranici: »Pro Choro Coventus Veroczensis«, ispod toga u sredini veliko slovo P. (o. P. Cvekan tumači ga kao potpis o. Payra, koji je bio franjevački orguljaš u 18. stoljeću i koji je možda pisao ovaj kantual).

b) Križevački kantual ne nosi godinu ni neku oznaku po kojoj bi se moglo zaključiti tko ga je pisao. P. Cvekan misli da ga je sastavio o. Konrad Potočnik (1687—1737), koji je u Križevcima službovao u dva navrata kao samostanski orguljaš (1715, i 1719), no mogao ga je napisati i kasnije. (Oba je kantuala opisao P. Cvekan u *Sv. Ceciliji*, 1979, str. 68—69.)

Iako u oba kantuala mise nose jednake posvete određenim svecima, ipak je samo jedna misa u oba kantuala identična, dok su ostale potpuno različite. Virovitički sadrži 13 misa i rekvijem te brojne kantike, litanije, himne i drugo. Neki su se od tih napjeva pjevali u franjevačkom klerikatu još prije pedesetak godina, kako pripovijeda o. Paškal Cvekan sjećajući se svoje mladosti.

U knjižnici ima nešto muzikalija, ali su novijeg i najnovijeg datuma pa nisu bile od interesa za ovu fazu istraživanja. Treba još spomenuti da se u knjižnici čuva velik dio rukopisne ostavštine o. Kamila Kolba. Ta se ostavština sastoji od niza kajdanki sa skicama ili konceptima njegovih skladbi.

Ništa nam rječitije ne govori o minuloj glazbenoj kulturi neke sredine od sačuvanih muzikalija. Prema popisanim muzikalijama triju knjižnica grada Osijeka saznaje se da je glazbena kultura u tom gradu bila znatna i vrijedna poštovanja, crkvena koliko i svjetovna. Glazbena pak baština franjevacu veliko je otkriće, iako još uvijek nepoznata. Njihovi rukopisni kantuali nastali između 1722. i 1750. ukazuju na Dalmaciju, odnosno Italiju kao moguće ishodište, iako ima dokaza i o domaćim pokušajima. Tiskane pjesmarice i napjevi tiskani kao leci ukazuju na revnu glazbenu djelatnost, pa možemo očekivati da će s vremenom još koje franjevačko ime iskočiti iz mraka našeg nepoznavanja. Razni udžbenici pak dokazuju da se glazba, bar crkveno pjevanje, u tim samostanima temeljito učila.

Nadamo se da će iz ovog prikaza poteći korisne pobude za dalja istraživanja, osobito u samostanima iste provincije koji još nisu obišteni: u Vojvodini i Mađarskoj. Traganje pak za djelima franjevačkih skladatelja u Italiji, po knjižnicama franjevačkih samostana u kojima su naši ljudi studirali, dalo bi izvrstan poredbeni materijal, a možda bi otkrilo i izvore iz kojih su naši pisari crpili.

Sve su to zadaci koji se stavljaju pred onoga tko će htjeti temeljito proučiti bogatu glazbenu djelatnost slavonskih i dalmatinskih franjevacu.

P r i l o z i

1.

Popis muzikalija Crkvenog glazbenog društva u Osijeku (ESSEGGGER KIRCHEN-MUSIK-VEREIN), koji se čuva u glazbenoj zbirci kora župne crkve sv. Mihajla u Tvrđavi, a vjerojatno ga je sastavio i napisao Ivan Nep. Hummel. (Kurzivni brojevi postoje.)

Gegründet durch Beiträge(!) und eigene Musikalien von J. N. Hummel

VERZEICHNIS(!) DER MUSIKALIEN

A. Messe von(:)

1. Binder Jos[eph]	Vocal u. Org.
2. Aigner E.	
3. Diabelli Ant[on]	in Es
4. " "	in A
5. Eybler Jos[eph]	No. 2 gr.
6. " "	No. 7 gr.
7. " "	No. 1 gr.
8. Emert N.	4 St.
9. Führer Rob[ert]	C 3 St.
10. " "	B 4 St.
11. " "	Pasto[al] a cl.
12. " "	B 4 St.
13. " "	C 4 St.
14. Horak V. [W. E.]	Es 4 St.
15. " "	F 4 St.
16. Haydn Jos[eph]	D(!) gr.
17. " "	C gr.
18. Hummel J[ohann] N[epomuk]	B gr.
19. Krenn Fr[anz]	a mol 4 St.
20. Kempter C[arl]	B 4 St.
21. " "	C kl.
22. Mozart W[olfgang] A[madeus]	C Vocal
23. " " "	G "
24. " " "	C gr.
25. " " "	B "

26. Preindl J[oseph]	B kl.
27. " "	C gr.
28. Rotter L[udwig]	No. 1 C
29. " "	No. 2 D
30. " "	No. 4 F
31. " "	No. 5 Es
32. " "	No. 6 C
33. Santner	Pastor. gr.
34. Sechter S[imon]	2 St. — orgl.
35. " "	4 St.
36. Seyfried [Ignaz]	E gr.
37. Schiedermayer [Johann Baptist]	Vocal. 4 St.
38. " " "	Grad. Off. F
39. " " "	" " C kl.
40. " " "	" " G
41. " " "	" " D
42. " " "	" " C gr.
43. " " "	" " B gr.
44. Schmidt P[eter]	Vocal. 4 St.
45. Rotter L[udwig]	No. 3 4 St.
46. Drechsler [Franz]	Partitur(!)
47. Führer Rob[ert]	3 St. No. 1
48. " "	3 St. No. 2
49. " "	3 St. No. 3
50. Witzka C. B.	3 St. u. Org.
51. Tuma A.	3 St.
52. Hölzl F[rantz] S[erafin]	Es
53. " " "	Vocal.

B. Tantum ergo(:)

1. Bar[on] v[on] Prandau Carl	4 St.
2. Mozart W[olfgang] A[madeus]	Vocal.
3. Diabelli Ant[on]	4 St.
4. Rotter L[udwig]	
5. Stark [Johann Georg]	

C. Tantum ergo, Grad[uale] u. Offer[torium] (:)

1. Diabelli Ant[on]	No. 1 4 St.
2. " "	No. 2 4 St.
3. " "	No. 3 4 St.

D. Gradualien(:)

1. Labler	S. S. u. Cello
2. Schnaubelt	4 Antiphonen
3. Zsarskovsky	Confitemini
4. Führer Rob[ert]	Grad. u. Offert. Pastor.
5. Randhartinger [Benedict]	
6. Eybler [Joseph]	Tua est potentia
7. Kempter [Karl]	2 Grad. Jesu u. Maria
8. Eybler [Joseph]	Sperate in Deo
9. Panny [Joseph]	Grad. u. Off. S.S.u.Coro
10. Führer [Robert]	Landati Grad.u.Off.Partit.
11. Schubert Ferdinand	Krippenlied 4 St.
12. Gordigiani [Giovanni Battista]	Salve Regina
13. Engesser [M.]	Regina Coeli
14. Schiedermayer [Johann Baptist]	B. S. Pastor.

E. Offertorien(:)

1. Zsarskovsky	Cantata D S. S.
2. Mascheck	Salve Regina mit Hosana
3. Wittasek [Johann Nepomuk August]	
4. Mozart W. A.	Ave Maria 4 St. mit Org.
5. Aigner Eng[elberto]	Ave verum
6. Arnold G[eorg]	O salutaris Hostia
7. Blahak ([Joseph]	Dialogus S. Evangel.
8. " "	Clamavi S.u.Viol.S.
9. Cherubini [Luigi]	Salve Jesu detto
10. " "	Lauda anima S.u.T.Sol.
11. " "	Lauda Sion S.u.Alt. Duett
12. Diabelli A[nton]	Ave Maria S.u.Alt mit Flöte S.
13. " "	Domine Deus S.u.T.u.Flöte S.
14. " "	Laudate anima S.u.T.S.
15. " "	Jubilate Duett T.u.B.
16. " "	Ave Maria S.u.Alt
17. " "	In Deo 3 S 2 Bässe
18. Eybler J[oseph]	Salve Regina 4 Canon V.u.Fl.
19. " "	Domine Sop.Sol.
20. Geiger Const[ant]	Si consistunt adversum 4 St.
21. Hölzl G.(!)	Ave Maria S.S.u.Ch.
22. Schubert	Ave Maria S.u.Viola, Harmo(nie)
23. Hummel [Johann Nepomuk]	Totus in cord. S.u.Clar.S.
24. Jansa [L.]	As[s]unta est M.S.S.
	Paratum S.u.V.S.

25. Miller [Julius]	Domine exaud[i] 4 St.
26. Mozart [Wolfgang Amadeus]	Misericordias S.u.T.S.
27. Peindl [Joseph]	Salve S.u.T.u.Coro
28. " "	Ecce panis
29. Proch [Heinrich]	Ave Maria S.u.T.u.V.S.
30. Rieder	Lauda Sion S.u.V.S.
31. Schubert Fr[anz]	Salve Regina S.u.T.S.
32. Preyer	Pange lingua 4 S.u.Org.
33. Segner [Franz Georg]	Confiteb[or] S.u.V.S.
34. Seyler	Justus und palm. B.S.
35. Stadler [Maximilian]	Salve Regina 4 St.
36. Theindl	Domine T.u.B.u.V.S.
37. Weber Fr[anz]	Salve Reg[ina] Alt u.B.S.
38. Kosch	Ave Maria Alt Solo
39. Diabelli A[nton]	Domine exaudi S.u.Alt oder
T.B.u.Viol.u.Flöte Sol
40. Kücken [Franz]	2 Ave Maria mit Chor u.Org.
41. Hölzl [Franz Serafin]	7 Offert. 4 St.u.Org.
42. Hummel [Johann Nepomuk]	O Deus ego amote
43. Gordigiani [Giovanni Battista]	Pater noster
44. Krenn F[ranz]	Duetto u.S.u.B.
45. Mozart W. A.	Rec.u.Arie
46. Händel [Georg Friedrich]	Canon
47. Hummel [Johann Nepomuk]	Haec Dies No. 20
48. Pichler	Oboa Solo No. 17.
49. Hummel	Lauda Sion No. 42
50. Lickl Assmeyer	sub No. 21
51. Führer [Robert]	No. 21
52. Hummel	Alt Solo No. 20 Ave Maria

F. Requiem und Libera(:)

1. Maschek	Vocal
2. Haydn	4 St. Orch.
3. Enggesser	Vocal
4. Beethoven L[udwig]	Miserere
5. Wimmer	Vocal

G. Te Deum(:)

1. Santner	gr.
2. Neubauer [Franz]	
3. Hummel	Vocal arrang.
4. "	" componirt

Instrumente(:

- 4 Viol(inen), 2 ord(inär) u. 2 feine Violinen
 samt Bögen
 1 Cello samt Bogen f. Dr. Zechmeister
 2 Trompeten im Etui
 2 Tympani
 1 Violon

2.

Muzej Slavonije — Valpovačka knjižnica obitelji Prandau-Norman.
 Računska knjiga bečkog kućanstva iz god. 1774.

Haus-Rechnung, Über die Freyherrlich v. Prandau-
 Hauskasse V(on) 1. Jan(uarii) bis ult(im)o Decemb(ris) 1774.
 Mit Beylagen von No. 1 bis No. 429. inclus(ive).

(Pag. 181 — rubrika: Musique)

Den 14 ⁿ Jänner 1774 zahle zu Handen des Kammerdieners Joh(ann) Stuck für Euer Gnaden gehaltene Kammer- musik ut No. 165	12 fR
Den 21. Jänner zu Handen desselben auf Kammermusik d(it)o	12 fR
Den 28. Jänner imgleichen auf Kammermusik zu Handen des Joh(ann) Stuck d(it)o	8 fR
Den 4. Februarii zu Handen des Kammerdieners Stuck auf Kammermusik d(it)o	16 fR
Den 5 ⁿ dito dem Mons(ieur) Krumpholtz vor Musikalien d(it)o	25 fR 48 x
Den 8 ⁿ dito für Monsieur Noverre zu Handen des Kammer- dieners Stuck 6 Kremn(itzer) Ducaten oder dito	25 fR 48 „
Eodem (die) zahle den Stuck vermög seiner Auslag Specification pro Januario ut No. 51 vor 22 Ball Biletter a 2 fl und für die Noten des Horazier Ballet 12 fl 28	56 fR 28 x
	155 fR 52 x

(Pag. 182) transport 155 fR 52 x

Den 26. Februarii zahle dem Herrn Pongratz Hueber, wegen der unterm 15. diesen im Hausgestellten Ball- musik 9 Kremn. ⌘ (= Ducaten) laut Quittung No. 311	38 fR 42 x
--	------------

Den 28. ⁿ Februarii zahle dem Kammerdiener Stuck		
vermög seiner Auslag Specification pro		
Februario No. 52 vor 23 Ball Billeter a 2 fl.		
46 fl, dann vor Noten von Huber 4,36 fl	50 fr 36 x	
Item vor 2 Logien a 4 fl 18 xr	8 fr 26 „	
Den 5. März zahle dem Lautenmacher Joseph Stadel-		
mann vor 1 neuen Violin Bogen und Saiten		
aufziehen ut No. 312	5 fr 30 „	
Den 5. April zahle für den Mons. Axelmayer vor Musi-		
calien zu Handen Euer Gnaden durch den		
Stuck 8 Kais(er)liche Ducaten oder laut No. 165	34 fr 8 „	
Vermög des Kammerdieners Auslags Specification		
pro Martio No. 54 zahle vor 2 Nachtigalen	21 fr 20 „	
Vor Musicalien dem Hr. Gruber	19 fr 36 „	
Den 30 ⁿ Juli zahle dem Herrn Ordenez vor eine		
Cassation ut Quittung No. 313	40 fr	
Den 6. Augusti demselben für andere Musicalien		
ut Quittung No. 314 8 „ (= Ducaten)	33 fr 52 „	
Latus	408 fr 12 x	
(Pag. 183)	transport	408 fr 12 x
Den 16 ^{ten} 8ber zu Handen des Stuck für Euer Gnaden		
gehaltene Kammermusik ut No. 165	12 fr	
D(it)o für Herrn Ordenez ut deto	40 fr	
Den 7 November zahle dem Herrn Salieri vor Musi-		
calien auf hohen Befehl 8 Souvrains d'or		
oder ut d(it)o	101 fr 20 „	
Den 26. November zahle dem Hoflautenmacher Joseph		
Stadelmann vor einer Cremoneser Geigen per		
accord 14 Kays(er)l(iche) Ducaten oder 59 fr 44 x		
und vor einige Reparaturen 9 fr 22 x, zusammen		
ut Conto No. 315	69 fr	
Auf Abonirung in beyden Theatern bis Ende Fasching,		
zahle nach Inhalt der Quittung No. 316	125 fr	
Den 24. December zu Handen Euer Gnaden auf		
Musicalien 2 Souvrains d'or oder ut No. 165	25 fr 20 x	
Dem Hoflautenmacher Joseph Stadelmann zahle ut		
No. 317 für verschiedene Kleinigkeiten	5 fr 20 x	
Summa	786 fr 24xr	

Ladislav ŠABAN i Zdravko BLAŽEKOVIC
Zagreb

Summary

A REPORT ON THE CLASSIFICATION AND THE CATALOGUING OF THREE MUSICAL ARCHIVES IN OSIJEK DURING 1978 AND 1979, AND THE REVIEW OF MUSICAL MANUSCRIPTS AND BOOKS IN FRANCISCAN MONASTERIES IN SLAVONIA AND SRIJEM

The Institute of Musicology of the Zagreb Academy of Music has during 1978 and 1979 put in order and classified three musical archives in the town of Osijek:

1. *Musical archives at the choir of the parochial church of St. Michael.* It was established about 1850, but contains manuscripts and printed music of earlier periods (the end of the 18th and the first half of the 19th centuries), and goes up to the present day. In this phase only the older part of the archives was classified; this is the most valuable and musicologically more interesting than the newer part. It contains a certain number of older printings by Viennese editors, older copies and several autographs by composers from Pécs, Osijek and Subotica. The collection numbers 161 archival units in all.

2. *Music collection of the Museum of Slavonia.* The most important part of this collection originates from the library of the aristocratic family of Hillebrand-Prandau-Norman from Valpovo. The materials are classified in five series:

a) *series M-1*, consisting of 206 bound volumes, containing mostly manuscript arrangements of opera and chamber music for instrumental trio (piano, violin, »physharmonika«), made by Baron Karlo Hillebrand-Prandau (1792-1865), who was also active as a composer.

b) *series M-2*, numbering 122 archival units of church music which was performed in the chapel of the Castle of Valpovo during the life-time of Karlo's brother Gustav Hillebrand-Prandau (1807-1885). They are preserved mostly in manuscript form, among them being several autographs by composers and regens chori of Pécs Cathedral (P. Schmidt, I. N. Lickl, F. S. Hölzl and, especially, much by F. J. Zierer). Some of these compositions were directly ordered for the requirements of the chapel mentioned above and were dedicated to the owner. The dates make it obvious that these compositions were acquired between 1857 and 1875.

c) *series M-3*, containing older manuscript music from the second half of the 18th and the beginning of the 19th centuries, with 109 archival units in all. These materials originate from the property of Joseph Ignaz Hillebrand-Prandau (1749-1816) and his wife Marija Pejačević, parents of Karlo and Gustav Prandau. Most of these manuscripts were elaborated for the RISM A-II project.

d) *series M-4*, containing older printed music by Viennese editors from the end of the 18th and the beginning of the 19th centuries, 144 archival units in all.

e) *series M-5*, containing music materials for nineteen German (Viennese) *Lustspiele* and *Singspiele* from the first decades of the 19th century, belonging to a rather large manuscript collection (206 units in all) of theatre pieces from the library in Valpovo.

3. *Music collection at the Franciscan Monastery Library in Osijek.* It is not large (there are 171 archival units in all), but it is culturally and historically important, because it contains music written or performed in that monastery. There are also several old printed song-books and rare music books in the library, among them being a copy of *Clavis cantus ecclesiastici seu modus intonandi et cantandi* by Joannes Baptist de Marinis (printed by

N. A. Tinassi, Rome 1661), a work which was not noted by RISM and is obviously rare.

4. *Other Franciscan Monasteries.* Besides the musical archives in Osijek preliminary research was done in the neighbouring Franciscan Monasteries at Našice, Vukovar, Šarengrad, Ilok, Slavonski Brod and Virovitica. The most important materials found there are manuscript cantuals written in the first half of the 18th century for the requirements of the Franciscan Order, always composed individually, for example, those written by Filip of Kaposvár in 1737 (Našice), in 1735 (Vukovar), by Matija Jakobović in 1725 (Našice), by Franjo Vukovarac in 1722 (Vukovar), etc. Only the cantuals from 1750 were written homogeneously (composed by F. Josephus Maria Cordans from the monastery of S. Francesco della Vigna), being prescribed as compulsory for all monasteries by the Provincial and Definitor of the Franciscan Order, P. F. Josip Janković.

Zusammenfassung

BERICHT ÜBER ZWEIJÄHRIGE ORDNUNGSARBEITEN AN DREI MUSIKSAMMLUNGEN IN OSIJEK SOWIE ÜBERSICHT ÜBER MUSIKHANDSCHRIFTEN UND -BÜCHER IN FRANZISKANERKLÖSTERN IN SLAWONIEN UND SRIJEM

Durch das Musikwissenschaftliche Institut der Musikakademie in Zagreb wurden in den Jahren 1978/79 drei Musikarchive in der Stadt Osijek geordnet.

1. *Das Musikarchiv des Chors der Pfarrkirche St. Michael*, entstanden um 1850, besitzt handgeschriebene und gedruckte Musikalien älteren Datums (Ende des 18. und erste Hälfte des 19. Jahrhunderts) und reicht bis in die neueste Zeit hinein. Geordnet und katalogisiert wurde nur der ältere Teil, der am wertvollsten und musikwissenschaftlich interessanter als der neuere Teil ist. Das Archiv enthält eine nicht geringe Anzahl älterer Drucke von Wiener Verlegern, älterer Abschriften, aber auch mehrere Autographen von Komponisten aus Pécs, Osijek und Subotica. Die Sammlung zählt insgesamt 161 Katalogeinheiten.

2. *Musiksammlung des Slawonischen Museums.* Ihr wichtigster Teil stammt aus der Bibliothek der Adelsfamilie Hillebrand-Prandau-Norman aus Valpovo. Die Musikalien sind in fünf Serien eingeteilt:

a) *Die Serie M-1* besteht aus 206 gebundenen Bänden und enthält hauptsächlich handschriftliche Arrangements von Opern- und Kammermusik für instrumentale Trio-Besetzung (Klavier, Violine, Physharmonika). Die Bearbeitungen stammen aus der Hand Karl Baron Hillebrand-Prandaus (1792-1865), der auch selbst komponierte.

b) *Die Serie M-2* zählt 122 Katalogeinheiten von Kirchenmusik, die in der Schloßkapelle von Valpovo zu Lebzeiten von Karls Bruder Gustav Hillebrand-Prandau (1807-1885) aufgeführt wurde. Hier handelt es sich in der Hauptsache um Handschriften, unter ihnen mehrere Autographen von Komponisten und Chorleitern der Kathedrale in Pécs: P. Schmidt, I. N. Lickl, F. S. Hölzl und besonders viele von F. J. Zierer. Einige dieser Kompositionen wurden unmittelbar für den Bedarf der erwähnten Kapelle bestellt und dem Besitzer gewidmet. Aufgrund der Datierungen ist ersichtlich, daß diese Musikalien zwischen 1857 und 1875 erworben wurden.

c) *Die Serie M-3* enthält ältere handschriftliche Musikalien aus der zweiten Hälfte des 18. und dem Beginn des 19. Jahrhunderts mit insgesamt 109 Katalogeinheiten. Diese Musikalien stammen aus dem Besitz von Joseph Ignaz Hillebrand-Prandau (1749-1816) und seiner Frau Ana Marija Pejačević, die die

Eltern der genannten Brüder Karl und Gustav Prandau waren. Die Mehrzahl der Handschriften dieser Serie wurde für RISM A-II bearbeitet.

d) Die Serie M-4 enthält ältere gedruckte Musikalien von Wiener Verlegern vom Ende des 18. und dem Beginn des 19. Jahrhunderts mit insgesamt 144 Katalogeinheiten.

e) Die Serie M-5 enthält Musikmaterialien aus 19 deutschen (Wiener) Lust- bzw. Singspielen aus dem 1. Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts, die der ansehnlichen Handschriftensammlung (etwa 206 Einheiten) von Theaterschauspielen der Bibliothek von Valpovo angehören.

3. Die Musiksammlung der Bibliothek des Franziskanerklosters in Osijek ist nicht groß (sie hat insgesamt 171 Katalogeinheiten), ist aber vom kulturgeschichtlichen Standpunkt aus wertvoll, weil es sich um Musik handelt, die in diesem Kloster geschrieben und aufgeführt wurde. Die Bibliothek beherbergt mehrere alte gedruckte Liederbücher und seltene Musikkbücher, unter denen wir ein Exemplar des *Clavis cantus ecclesiastici seu modus intonandi et cantandi* von Joannes Baptist de Marinis hervorheben (gedruckt bei N. A. Tinassi, Rom 1661), ein Werk, das im RISM nicht registriert ist und offensichtlich Seltenheitswert hat.

4. Die übrigen Franziskanerklöster. Außer den Musikarchiven in Osijek wurden auch die umliegenden Franziskanerklöster in Našice, Vukovar, Sarengrad, Ilok, Slavonski Brod und Virovitica besucht. Die wertvollsten Musikwerke in ihrem Besitz sind handschriftliche Kantuale, die in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts für den Gebrauch der Franziskaner geschrieben und immer ganz individuell zusammengestellt wurden, z. B. die handschriftlichen Kantualien von Filip aus Kaposvár, 1737 (Našice) und 1735 (Vukovar), von Matija Jakobović, 1725 (Našice) und Franjo Vukovarac, 1722 (Vukovar) usw. Lediglich die Kantuale von 1750 wurden einheitlich in Venedig zusammengestellt (und zwar von F. Josephus Maria Cordans aus dem Kloster S. Francesco della Vigna) und für alle Klöster vom Provinzial und Ordensdefinitior P. F. Josip Janković obligatorisch vorgeschrieben.